

Modernizacija prava
Knjiga 31

Glavni urednik serije
Akademik Jakša Barbić

Adresa uredništva:
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Znanstveno vijeće za državnu upravu,
pravosuđe i vladavinu prava

Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, 10000 Zagreb
Tel. 01 4895-1169

ISBN 978-953-347-086-3

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava

PRAVO NA DOM

Okrugli stol održan 28. siječnja 2016.
u palači Akademije u Zagrebu

Uredio:
Akademik Jakša Barbić

Zagreb, 2016.

Prof. dr. sc. Aleksandra Maganić,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

PRAKSA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA I PRAVO NA DOM*

1. UVOD

Ratifikacijom Europske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda¹ Republika Hrvatska preuzela je obvezu poštovanja i djelotvorne provedbe kataloga konvencijskih prava kao „minimuma europskog standarda.“² Ostvarivanje jednog od konvencijskih prava – prava na dom, u Republici Hrvatskoj određeno je specifičnim razvojnim obilježjima nacionalnog pravnog sustava – stanarskim pravom koje je postojalo na stanovima u društvenom vlasništvu, transformacijom društvenog vlasništva u privatno i posebnim pogodnostima zaštićenog najmo-primca. Pravne posljedice takvog sustava dovele su do brojnih zahtjeva za iseljenjem osoba koje su u tim prostorima stanovale bez pravne osnove, pri čemu je Europski sud za ljudska prava,³ u pojedinim slučajevima, utvrdio povredu prava na dom. Uzimajući u obzir da je riječ o pravu koje je uređeno Ustavom Republike Hrvatske⁴, ali vodeći računa i o posebnom međusobnom odnosu Ustava Republike Hrvatske i Konvencije u hijerarhiji pravnih propisa, prikazat će se konvencijsko i ustavno određenje prava na dom, opseg njegove primjene i odrediti njegovo značenje u postupanju nacionalnih sudova.

* Ovaj rad sufinancirala je Hrvatska zaklada za znanost projektom br. 6988.

¹ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine MU 18/97, 6/99 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10), u daljnjem tekstu: Konvencija, u Republici Hrvatskoj ratificirana je 5. studenog 1997. godine.

² Omejec, Jasna, *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, Strasbourški acquis*, Novi informator, Zagreb, 2013., str. 854.

³ Europski sud za ljudska prava, u daljnjem tekstu: Sud.

⁴ Ustav Republike Hrvatske (Narodne novine 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14), u daljnjem tekstu: Ustav RH.

Praksa Suda u ostvarivanju prava na dom odražava nekoliko bitnih tendencija. Jedna od njih kreće se u pravcu neprestanog širenja pojmovnog određenja doma,⁵ druga je određena sve učestalijim pružanjem pravne zaštite osobama koje se u domovima nalaze bez valjane pravne osnove.⁶ Stoga će se prikazati na koji način se te tendencije odražavaju na presude Suda protiv Republike Hrvatske kojima je utvrđena povreda prava na dom i koji su osnovni prigovori upućeni Hrvatskoj.

Posebno se obrađuje specifičan položaj vlasnika stanova u kojima stanuju zaštićeni najmoprimci i povrede prava vlasništva na koje se oni pozivaju. Konačno, prikazuju se i najnovije odluke Suda protiv Hrvatske u kojima Sud nije utvrdio povredu prava na dom i prava vlasništva na koje su se podnositelji zahtjeva pozivali.

2. PRAVO NA DOM – KONVENCIJSKO I USTAVNO ZNAČENJE

Konvencijsko značenje prava na dom probija okvire pojedinačnog, nacionalnog, pa tako i hrvatskog pravnog sustava praksom Suda – odlukama kojima je utvrđena povreda toga prava protiv Republike Hrvatske, ali i odlukama kojima je utvrđena povreda prava na dom drugih stranaka Konvencije. Konvencija kao „živi instrument“⁷ pokazuje određene razvojne tendencije kroz praksu Suda. Ipak, konvencijsko i ustavno određenje prava na dom sadržajno se može razlikovati, pri čemu i Konvencija u hijerarhiji pravnih propisa unutar pojedinog nacionalnog pravnog sustava može imati različiti položaj. Zbog toga će se najprije

⁵ Pojam doma određen je autonomno, ovisi o činjeničnim okolnostima svakog pojedinog slučaja i postojanju neposredne i trajne veze osobe s određenim prostorom (Prokopovich protiv Rusije, zahtjev br. 58255/00, presuda od 18. studenog 2011., Gillow protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 9063/80, presuda od 24. studenog 1986.). Podnositelj zahtjeva ne mora biti vlasnik „doma“ za potrebe primjene čl. 8. Konvencije. Pozivati se na pravo na dom može i osoba koja je u stanu živjela godinama, bez ikakve pravne osnove (Brežec protiv Hrvatske, zahtjev br. 7177/10, presuda od 16. travnja 2002.), ili osoba koja je živjela u stanu koji je iznajmio netko drugi (Prokopovich, *cit. supra*). Pojam doma nije ograničen na prostore u kojima se uobičajeno stanuje – on uključuje i karavane ili druga nefiksna boravišta (Buckley protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 20348, presuda od 25. rujna 1996.), kuće za odmor (Demades protiv Turske, zahtjev br. 16219/90, presuda od 31. srpnja 2003.), poslovne prostore, ako ne postoji jasna distinkcija između privatnih i poslovnih aktivnosti (Niemietz protiv Njemačke, zahtjev br. 13710/88, presuda od 16. prosinca 1992.), registrirane urede društva (Société Colas Est i drugi protiv Francuske, zahtjev br. 37971/97, presuda od 16. travnja 2002.), *Practical Guide on Admissibility Criteria*, Council of Europe/European Court of Human Rights, 2014., str. 74.

⁶ Opširnije vidi Mihelčić, G.; Marochini, M.; *Koneksitet ostvarenja vindikacijskog zahtjeva na nekretnini i tzv. prava na poštovanje doma*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 35 (2014), 1, str. 163-192.

⁷ Opširnije Letsas, George, *The ECHR as a Living Instrument: Its Meaning and Legitimacy*, u: Geir Ulfstein, Andreas Follesdal and Birgit Peters (eds), *Constituting Europe: The European Court of Human Rights in a National, European and Global Context*, Cambridge University Press (2013), str. 106-141.

obraditi pravo na dom u ustavnom i konvencijskom smislu, a potom odrediti kakav je međusoban odnos Konvencije i Ustava Republike Hrvatske u hijerarhiji pravnih propisa te od kakvog je to značaja za hrvatski pravni sustav.

2.1. PRAVO NA DOM PREMA USTAVU REPUBLIKE HRVATSKE

Ustav Republike Hrvatske određuje nepovredivost doma,⁸ s tim da pravo na dom pripada u skupinu osobnih i političkih sloboda i prava. Uzevši ustavne odredbe o zaštiti doma u ukupnosti, zamjetno je da se veći dio ustavnih odredbi odnosi na pretragu doma i određenje pretpostavki koje za pretragu doma moraju biti ispunjene (čl. 34. st. 2.-4. Ustava Republike Hrvatske), a tek manji na problem prava na dom u kontekstu njegove nepovredivosti (čl. 34. st. 1. Ustava Republike Hrvatske). Sličnu ustavnu odredbu sadrži i njemački Temeljni zakon, ali se nepovredivost doma ne poistovjećuje s pravom na dom.⁹ Relativno oskudno određenje prava na dom prema Ustavu Republike Hrvatske, utjecalo je na Ustavni sud da razvije određena pravna shvaćanja o tom pravu. Ipak, razvoj ustavnosudske prakse u velikoj mjeri bio je pod utjecajem prakse Suda kojom su ustanovljene osnovne koordinate povrede prava na dom i s kojom se nacionalni pristup tome problemu nastojao beziznimno uskladiti. Je li to i jedini mogući put s obzirom na položaj koji Konvencija kao međunarodni ugovor u hijerarhiji pravnih propisa u Hrvatskoj ima, odnosno položaj Ustava Republike Hrvatske, koji je po svojoj pravnoj snazi iznad međunarodnih ugovora, nastojat će se utvrditi analizom prikazanih slučajeva.¹⁰

⁸ Čl. 34. Ustava RH određuje:

Dom je nepovrediv.

Samo sud može obrazloženim pisanim nalogom utemeljenim na zakonu odrediti da se dom ili drugi prostor pretraži.

Pravo je stanara da on ili njegov zastupnik i obvezatno dva svjedoka budu nazočni pri pretrazi doma ili drugog prostora.

U skladu s uvjetima što ih predviđa zakon, redarstvene snage mogu i bez sudskog naloga ili privole držatelja stana ući u dom ili prostorije te izvršiti pretragu bez nazočnosti svjedoka, ako je to neophodno radi izvršenja naloga o uhićenju ili radi hvatanja počinitelja kaznenog djela odnosno otklanjanja ozbiljne opasnosti po život i zdravlje ljudi ili imovinu većeg opsega.

⁹ Temeljni zakon Savezne Republike Njemačke (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, BGBl S. 1 vom 23. 5. 1949., u daljnjem tekstu: GG) u čl. 13. st. 1. također propisuje nepovredivost doma (*Unverletzlichkeit der Wohnung*). Međutim, ovo ustavno pravo ne uključuje pravo na dom (*Recht auf Wohnung*) kao pravo koje za državu stvara pozitivnu obvezu na izvršenje (*Leistungsgrundrecht*), već obrambeno pravo (*Abwehrungsrecht*) jer štiti od pojedinačnih zahvata javnih vlasti u sferu njihove privatnosti., Schoch, Friedrich, *Die Unverletzlichkeit der Wohnung nach Art. 13. GG*, JURA, 1/2010, <http://www.degruyter.com/downloadpdf/j/jura.2010.32.issue-1/jura.2010.22/jura.2010.22.xml>, stanje od 11. kolovoza 2016.

¹⁰ Vidi infra Ad. 2. 3.

Spoznaja o dužnosti nacionalnih vlada da osiguraju svim građanima adekvatno stanovanje potpisivanjem brojnih međunarodnih i regionalnih sporazuma, navela je veliki broj zemalja da odredbe o pravu na dom ugradne u nacionalne ustave. Tako čak 38% ustava u svijetu određuje pravo na dom. Naravno, nema nikakve garancije da će uvođenje prava na dom u nacionalni pravni okvir osigurati djelotvornu provedbu toga prava.¹¹

U bogatoj praksi Ustavnog suda Republike Hrvatske koja se vezuje uz povredu prava na dom, a na koju se Ustavni sud u svojim novijim odlukama poziva,¹² ističe se nekoliko bitnijih odluka u kojima su izražena stajališta o ustavnim i konvencijskim jamstvima zaštite prava na dom u smislu čl. 34. st. 1. Ustava Republike Hrvatske. Jedno od tih stajališta je da „bilo koje miješanje javnih vlasti u pravo vlasništva mora biti opravdano, odnosno da mora zadovoljiti stroge, kumulativno postavljene zahtjeve koji proizlaze iz vladavine prava i zakonitosti, općeg ili javnog interesa i razmjernosti. Navedeni se zahtjevi – u sovjelju okolnosti svakog konkretnog slučaja – na odgovarajući način moraju uzeti u obzir i onda kad miješanje u pravo vlasništva nisu uzrokovale javne vlasti, nego i privatne osobe. I kada su u pitanju privatnopravni odnosi, naime, država, ima pozitivnu obvezu zaštititi ustavno i konvencijsko pravo vlasništva (fizičke ili pravne) osobe od nezakonitog posezanja trećih privatnih osoba u to pravo, osim kada je riječ o posezanju koje je utemeljeno na zakonu, koje je u općem ili javnom interesu i koje je nužno u demokratskom društvu.“¹³ Unatoč tome što je ovo stajalište Ustavni sud Republike Hrvatske zauzeo u povodu odluke o odbijanju ustavne tužbe podnositeljice kojom nije utvrđena povreda prava na dom,¹⁴ ono je kompleksno

¹¹ Kucs, Arturs; Sedlova, Zane; Pierhurovica, Liene, *The Right to Housing: International, European and National Perspectives*, Cuadernas Constitucionales de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol, 64-65/2008., str. 118-119.

¹² Tako se primjerice u odluci Ustavnog suda U-III-830/2015 od 13. srpnja 2016 u t. 8. 1. Ustavni sud RH poziva na odluku broj: U-III-46/2007 od 22. prosinca 2010. točke 9. do 11.4., broj: U-III-405/2008 od 21. veljače 2012., točke 20. do 25.3., broj: U-III-1422/2006 od 6. lipnja 2012. točke 10. do 13., broj: U-III-2184/2009 od 13. studenoga 2014., broj: U-III-2073/2010 od 4. ožujka 2010., točka 13. i dr. U konkretnom slučaju odbijena je ustavna tužba kojom je podnositelj osporavao odluku drugostupanjskog suda donesenu u povodu žalbe protiv rješenja o ovrsi i kojom je naložena javna prodaja nekretnine u vlasništvu podnositelja na kojoj je bila upisana hipoteka u korist tužitelja (kasnije ovrhovoditelja). Zanimljivo je da unatoč tome što je podnositelj ustavne tužbe kao ovršenik aktivno sudjelovao u ovršnom postupku, prigovor o povredi prava na dom nije istaknuo ni u parničnom ni u ovršnom postupku, već se na povredu prava na dom pozvao tek u ustavnoj tužbi.

¹³ U-III-46/2007 od 22. prosinca 2010.

¹⁴ Podnositeljica ustavne tužbe osporavala je odluku drugostupanjskog suda kojom je odbijena žalba i potvrđena prvostupanjska odluka kojom joj je naloženo da sa svojom obitelji i članovima kućanstva iseli iz zgrade i da tu zgradu preda tužitelju. Sudovi su utvrdili da se u konkretnom slučaju radilo o prekarističkom odnosu B. m. C. Sv. N. i njegovom članu o privremenom besplatnom smještaju u spornom prostoru do opoziva, a za koji nije dokazano da je prerastao u odnos davatelja stana i stanara. Osim toga, utvrđeno je da čak i u slučaju da nisu postojali navedeni razlozi (prekaristički položaj i prostor na kojem se nije mo-

i višeznačno. Prije svega, ono određuje odnos dvaju prava - prava vlasništva i u konkretnom slučaju – prava na dom. Uz to, njime su određeni kriteriji za miješanje javnih vlasti (ili privatnih osoba) u pravo vlasništva i kriteriji za opravdanost miješanja. Miješanje je opravdano samo ako su ispunjene određene pretpostavke – ako je utemeljeno na zakonu, ako je u općem ili javnom interesu te ako je nužno u demokratskom društvu. Konačno, ovo stajalište izražava i pozitivnu obvezu države da zaštiti ustavno i konvencijsko pravo vlasništva (fizičke ili pravne osobe) od nezakonitog posezanja trećih privatnih osoba u to pravo.

U analizi stajališta Ustavnog suda Republike Hrvatske o ustavnopravnoj i konvencijskoj razini zaštite prava na dom ističu se dvije odluke kojima je utvrđena povreda prava na dom, kojima su ustavne tužbe bile usvojene. Jedna od njih razmatra proceduralni aspekt zaštite prava na dom, odnosno određuje da su nadležni građanski sudovi u svim budućim slučajevima, u kojima stranke istaknu prigovor miješanja (zadiranja, upletanja) u njihovo pravo na poštovanje doma mjerom prisilnog iseljenja, dužni ispitati razmjernost i nužnost predložene mjere s obzirom na relevantna načela koja čine sadržaj prava na poštovanje doma.¹⁵ Druga se odnosi na pozitivnu obvezu države da aktivno djeluje radi ostvarivanja pretpostavki za poštovanje i djelotvornu pravnu zaštitu prava na dom svojih građana.¹⁷

Ustavni je sud u većem broju odluka kojima je usvojena ustavna tužba utvrdio povredu proceduralnog aspekta zaštite prava na dom. Naime, stranke u pravilu nisu isticale prigovor prava na dom izrijeckom se pozivajući na odredbe čl. 34. Us-

glo steći stanarsko pravo), podnositeljica i njeni prednici nisu mogla steći stanarsko pravo, jer ne postoji dokaz o tome da su izvršavali obveze plaćanja najamnine odnosno stanarine, U-III-46/2007., t. 4.

¹⁵ Sudovi u procjeni povrede prava na poštovanje doma provode test razmjernosti kojem prethodi ispitivanje smatraju li se određene prostorije domom podnositelja te je li došlo do miješanja u pravo podnositelja na poštovanje doma. Nakon toga se u okviru testa razmjernosti ispituje 1. je li miješanje u skladu sa zakonom, 2. je li miješanje usmjereno na postizanje legitimnog cilja te 3. je li miješanje nužno u demokratskom društvu.

¹⁶ U-III-2073/2010 od 4. ožujka 2014.

¹⁷ U-III-2184/2009 od 13. studenog 2014. U konkretnom slučaju podnositeljima je zbog združenih učinaka osporenih presuda – pravomoćne presude iz 2009. kojom je odbijen tužbeni zahtjev podnositelja za vraćanje u posjed stana u Kninu jer je na njemu u međuvremenu (2007.) treća osoba stekla pravo vlasništva (uz istodobno postojanje pravomoćne presude iz 2004. prema kojoj podnositelji imaju status zaštićenog najmoprimca na stanu u Kninu) i pravomoćne presude o iseljenju iz stana u Puli iz 2003. koja nije ovršena, povrijeđeno njihovo ustavno pravo na dom, te su oni, uslijed toga, ne svojom krivnjom, ostali bez stana u Kninu i bez stana u Puli. Stoga je Ustavni sud ukinuo presude kojima je podnositeljima naloženo iseljenje iz stana u Puli, čime je ostvarena mogućnost da Vlada RH preko tijela državne uprave osigura provedbu odluka... Ustavnog suda, odnosno da Ustavni sud može odrediti način provedbe svoje odluke (čl. 31. st. 3. i 5. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, Narodne novine 99/99, 29/02, 49/02 – pročišćeni tekst).

tava Republike Hrvatske ili čl. 8. Konvencije, već su se u prvostupanjskom¹⁸ i (ili) u drugostupanjskom postupku¹⁹ pozivale na to da je sporna nekretnina njihov dom, da nemaju gdje drugdje stanovati, da im nije osiguran neki drugi smještaj, da nemaju sredstava za uzimanje stana u najam i sl. Međutim, nadležni građanski sudovi propustili su razmatrati pitanje smatra li se sporna nekretnina domom podnositelja te je li došlo do miješanja u njegovo pravo na dom, a nakon toga provesti test razmjernosti kako bi ustanovili je li miješanje bilo utemeljeno na zakonu, usmjereno na postizanje legitimnog cilja i nužno tj. je li mjera (iseljenja) bila nužna u demokratskom društvu. Zbog toga je Ustavni sud zauzeo stajalište da je takav propust sudova dostatan razlog za utvrđenje da je osporenom odlukom koja je dovela do iseljenja podnositelja povrijeđeno pravo na poštovanje doma zajamčeno čl. 34. st. 1. Ustava Republike Hrvatske.²⁰

Učestali su slučajevi u okviru kojih je Ustavni sud Republike Hrvatske trebao prosuđivati između dvaju ustavnih (konvencijskih) prava – prava na dom i prava vlasništva. Kojem od tih dvaju prava dati prednost, odnosno je li u konkretnom slučaju povrijeđeno pravo na dom ili pravo vlasništva ovisi o konkretnim okolnostima svakog pojedinog slučaja. U nekim recentnijim odlukama Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je ustavnu tužbu podnositelja zbog povrede prava na dom u kojoj podnositelj osporava odluku drugostupanjskog suda kojom je u povodu žalbe preinačena presuda prvostupanjskog suda na štetu podnositeljice i odbijen zahtjev za utvrđenje prava vlasništva. Zanimljivo je obrazloženje Ustavnog suda Republike Hrvatske koji je utvrdio da time što osporenom odlukom redovni sud nije utvrdio pravo vlasništva podnositeljice na dijelu stana koja predstavlja cjelinu zajedno s preostalim dijelom stana u kojem je ona vlasnik, nije

¹⁸ Iako je podnositeljica ustavne tužbe pred prvostupanjskim sudom u dva navrata isticala prigovor miješanja u njezino pravo na poštovanje doma, ali i kasnije u žalbi, prvostupanjski i drugostupanjski sud nisu razmatrali te prigovore podnositeljice. Takav propust sudova dostatan je razlog za utvrđenje da je osporenim presudama povrijeđeno pravo na poštovanje doma zajamčeno čl. 34. st. 1. Ustava RH., U-III-3736/2012 od 2. prosinca 2014.

¹⁹ Stranke se u pojedinim slučajevima pozivaju na pravo na dom vrlo kasno – tek u ustavnoj tužbi (U-III-3317/2015 od 10. prosinca 2015.) ili u drugostupanjskom postupku. Međutim, neovisno o tome što se stranka na povredu prava na dom pozivala tek u drugostupanjskom postupku, Ustavni sud RH nije ukinuo samo odluku drugostupanjskog suda, već i odluku prvostupanjskog suda „budući da je upravo taj sud, kao sud prvog stupnja, dužan razmotriti i utvrditi sve činjenice te izvesti dokaze radi njihovog utvrđenja. Kako bi polazeći od osobitih okolnosti slučaja, ocijenio i odvagao one koji su odlučujući za donošenje odluke o meritumu predmeta. Drugim riječima taj sud najbolje poznaje činjenice konkretnog predmeta. Nakon toga, na temelju tako utvorenih činjenica, prvostupanjski sud mora ispitati razmjernost i nužnost predložene mjere s obzirom na relevantna načela koja čine sadržaj prava na poštovanje doma, a sukladno temeljnim postavkama sadržanim u odluci broj U-III-2073/2010 od 4. ožujka 2014.“ Odluka Ustavnog suda U-III-869/2014. od 29. kolovoza 2014.

²⁰ U-III-5197/2013 od 23. svibnja 2014.

naloženo njeno iseljenje iz stana te da zbog toga osporena odluka ne predstavlja miješanje u pravo na dom podnositeljice.²¹

Važuci između povrede prava vlasništva i povrede prava na dom Ustavni sud Republike Hrvatske u nekim je slučajevima dao prednost pravu vlasništva, čak i onda kada sudovi nisu proveli test razmjernosti.²² Takav pristup Ustavni sud zadržava i u nekim novijim odlukama.²³

2.2. PRAVO NA DOM PREMA KONVENCIJI

Pravo na dom jedno je od prava koja se štite u okviru prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života prema čl. 8. Konvencije.²⁴ Riječ je o kvalificiranom konvencijskom pravu²⁵ za koje je specifično da se javna vlast neće miješati u njegovo

²¹ U-III-7820/2014. od 25. svibnja 2016.

²² „Ustavni sud utvrđuje da je u konkretnom slučaju riječ o predmetu u kojem su suprotstavljena dva pojedinačna prava. To su, s jedne strane, tužiteljino pravo vlasništva sporne nekretnine, a s druge strane, pravo na dom podnositelja ustavne tužbe. Stavljajući u međusobni odnos ta dva pojedinačna prava, ocjena je Ustavnog suda da u konkretnom slučaju pravo vlasnika sporne nekretnine preteže nad pravom podnositelja ustavne tužbe, kao korisnika nekretnine. To stoga jer je podnositelj spornu nekretninu koristio bez valjane pravne osnove, nepodmirujući za istu niti troškove potrošnje vode niti električne energije. Dakle, znao je da je sporna nekretnina vlasništvo tužiteljice i nakon njenog zahtjeva da se iseli mirnim putem, to odbio učiniti i nastavio je koristiti na isti način kao ranije. Ocjena je Ustavnog suda da je iz obrazloženja osporenih odluka razvidno da, **iako nadležni sudovi nisu proveli test razmjernosti**, oni jesu razmotrili postojanje neodgovorne društvene potrebe koja čini opravdanim ostvarenje legitimnog cilja u javnom interesu kao i zaštitu drugog pojedinačnog prava (prava vlasništva) za koju su ocijenili da je takvog značenja da, u konkretnom slučaju, preteže nad pravom podnositelja na dom.“ U-III-3039/2015 od 23. rujna 2015.

²³ Ustavni sud utvrđuje da je u konkretnom slučaju riječ o predmetu u kojem su suprotstavljena dva pojedinačna prava (javno i privatno pravo). To su, s jedne strane, tužiteljevo pravo, vlasništva sporne nekretnine, a s druge strane, pravo na dom podnositelja ustavne tužbe. Stavljajući u međusobni odnos ta dva pojedinačna prava, ocjena je sudova da u konkretnom slučaju pravo vlasnika sporne nekretnine preteže nad pravom podnositelja ustavne tužbe, kao korisnika nekretnine. To stoga jer je podnositelj spornu nekretninu koristio bez valjane pravne osnove, nepodmirujući za istu troškove stanovanja kao i činjenica da je podnositelj i prije podnošenja protutužbe u navedenom parničnom postupku radi iseljenja i predaje u posjed ostvario pravo na stambeni kredit za kupnju stana ili kuće u vlastitoj organizaciji pri čemu se obvezao da spornu nekretninu vrati vlasniku u roku od 60 dana od dana realizacije stambenog kredita koje mu je odobrilo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Slijedom navedenog, ocjena je Ustavnog suda da je iz obrazloženja osporenih odluka razvidno da su nadležni sudovi razmotrili postojanje neodgovorne društvene potrebe koja čini opravdanim ostvarenje legitimnog cilja u javnom interesu kao i zaštitu drugog pojedinačnog prava (prava vlasništva) za koju su ocijenili da je takvog značenja da, u konkretnom slučaju, preteže nad pravom podnositelja na dom, **iako pri tome nisu proveli test razmjernosti u skladu sa metodologijom Suda i Ustavnog suda** (točka 5. obrazloženja)., U-III-2646/2014 od 30. ožujka 2016.

²⁴ Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja (čl. 8. st. 1. Konvencije).

²⁵ Kvalificirana konvencijska prava su ona u koja se države smiju valjano miješati (zadirati, upletati) odnosno koja smiju ograničavati pod određenim pretpostavkama. U pravilu je riječ o fakultativnim ograničenjima jer nadležna vlast države stranke odlučuje hoće li ih primijeniti ili ne. Ona su u pravilu propisana općim pretpostavkama (klauzulama), a ne enumerativno, što ih vezuje uz područje slobodne prosudbe (eng. *margin of appreciation*) država stranaka. Omejec, op. cit. (bilj. 2), str. 852.

ostvarivanje, osim ako je miješanje u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira ili gospodarske dobrobiti zemlje te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih (čl. 8. st. 2. Konvencije). U skladu s tim, sudovi i druga nadležna tijela država stranaka u primjeni konvencijskih prava važu sukobljene interese pojedinca i zajednice, donoseći tzv. "uravnotežujuće akte."²⁶ Dakle, miješanje u pravo na dom 1. mora biti propisano zakonom, 2. poduzeto radi zaštite nekog od legitimnih ciljeva i 3. nužno u demokratskom društvu.

Najčešći oblici miješanja u pravo na poštovanje doma obuhvaćaju namjerno uništavanje doma (Selçuk i Asker protiv Turske, zahtjev br. 23184/94, presuda od 24. travnja 1998.), odbijanje zahtjeva za povratak raseljenih osoba u njihove domove (Cipar protiv Turske, zahtjev br. 25781/94, presuda od 10. svibnja 2001.), evikcije (Orlić protiv Hrvatske, zahtjev br. 48833/07, presuda od 21. lipnja 2011.), pretrage (Murray protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 14310/88, presuda od 28. listopada 1994., Chappel protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 10461/83, presuda od 30. ožujka 1989.) i druge ulaske policije u prostor (Evcen protiv Nizozemske, zahtjev br. 32603/96, odluka Komisije od 3. prosinca 1997.), lokacijske dozvole (Buckley protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 20348/92, presuda od 25. rujna 1996.) i naloge vlasnicima da prodaju svoje zemljište ili imovinu u javnom interesu (Howard protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 10825/84, odluka Komisije od 18. listopada 1985.). Čl. 8. Konvencije primjenjiv je i u slučajevima zagađenja okoliša s neposrednim učinkom na dom (López Ostra protiv Španjolske, zahtjev br. 16798/90, presuda od 9. prosinca 1994.). Povreda prava na dom može uključivati buku, mirise ili druge oblike zagađenja čiji štetni utjecaji onemogućavaju uživanje u domu (Moreno Gomez protiv Španjolske, zahtjev br. 4143/02, presuda od 16. studenog 2004.). Isto tako čl. 8. može se primijeniti na rizike koji još nisu materijalizirani, ali koji bi mogli neposredno utjecati na dom (Hardy i Maile protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 31965/07, presuda od 14. veljače 2012.).²⁷

Miješanje u pravo na dom mora biti propisano zakonom. Time su obuhvaćeni i podzakonski propisi, nepisano pravo, pa čak i sudska praksa (Leyla Sahin protiv Turske, zahtjev br. 44774/98, presuda od 10. studenog 2005., Dogru protiv Francuske, zahtjev br. 27058/05, presuda od 4. prosinca 2008.).^{28 29}

²⁶ Ibid.

²⁷ *Practical Guide on Admissibility Criteria*, Council of Europe/European Court of Human Rights, 2014., str. 75.

²⁸ Meyer-Ladewig, Jens, *Europäische Menschenrechtskonvention*, Nomos, Baden-Baden, 2011., para. 100.

²⁹ Miješanje koje je propisano zakonom mora zadovoljiti opće principe pravne države i određene kvalitativne zahtjeve. Tako bi zakon trebao biti predvidiv, kako bi građani mogli svoje ponašanje uskladiti

Najviše poteškoća u primjeni uzrokuje procjena je li miješanje države bilo nužno u demokratskom društvu. Smatra se da je ono nužno ako je bilo prijeko društveno potrebno kako bi se postigli legitimni ciljevi te ako su primijenjena sredstva bila razmjerna. Kako će se zakonsko uređenje unutar pojedine države tumačiti, Sud prepušta domaćim sudovima. Iako države potpisnice Konvencije imaju određenu slobodu procjene postoji li „prijeka društvena potreba,“ one podliježu europskom nadzoru koji se odnosi ne samo na zakon, već i na odluku koja je donesena na temelju zakona. Pri tom se Sud ne stavlja u poziciju nadležnih sudova države potpisnice Konvencije, koji bolje poznaju odnose građana u određenom području i koji su ostvarili neposredan kontakt s osobama koje se na povredu prava pozivaju. Stoga, Sud ne ispituje je li tužena država procjenu provela primjereno, brižljivo i u dobroj vjeri, već na osnovu svih okolnosti pojedinog slučaja nadzire je li miješanje bilo razmjerno za ostvarivanje legitimnog cilja te jesu li razlozi na koje se država u obrazloženju svoje odluke poziva nepobitni i dostatni. Prostor za slobodnu procjenu sudova i državnih tijela ovisi o okolnostima svakog pojedinog slučaja, s tim da je sloboda procjene znatno veća u uspostavi ravnoteže između sukobljenih privatnih i javnih interesa ili različitih konvencijskih prava.³⁰

2.3. PRAVNI POLOŽAJ KONVENCIJE U HRVATSKOJ

Položaj Konvencije može biti različit u hijerarhiji pravnih propisa država stranaka, što bi moglo imati određene implikacije u njezinoj primjeni. Prema jednoj od podjela razlikuje se 1. ustavni položaj Konvencije, 2. kvaziustavni položaj Konvencije i 3. subustavni položaj Konvencije.³¹ Austrija je Konvenciji pristupila 1958.,³² s tim da Konvencija ima izriekom određenu ustavnu snagu,³³ odnosno pravni položaj Saveznog ustava.³⁴ Zbog toga temeljna prava Konvencije u Austriji imaju jednak položaj i jednak značaj kao i ostala temeljna prava Saveznog usta-

s njime, mora pružati određene garancije protiv samovolje državnih tijela, dakle predvidjeti sudski put pravne zaštite. Ipak, Sud uviđa da ostvarenje apsolutne sigurnosti nije moguće zbog toga što se u zakonima koriste manje ili više neodređeni pojmovi čija primjena ovisi o njihovom tumačenju, jer bi zakon inače bio krut i ne bi se mogao prilagoditi promijenjenim okolnostima. Stoga je zadatak sudske prakse da otkloni bilo kakve dvojbe u tumačenju. Ako sudska praksa nije u skladu sa zakonom ili nadležna tijela ne postupaju na temelju zakona, to može ukazivati na nedostatak predvidivosti., Cf. *ibid.*, para.103.

³⁰ Cf. *ibid.*, para 118.-119.

³¹ Tri pravna položaja Konvencije razlikuje *Cardoso da Costa*, Omejec, op. cit. (bilj. 2), str. 52.

³² BGBl 210/1958.

³³ Čl. II Novele Saveznog Ustavnog zakona (BGBl 59/1964).

³⁴ Bundes-Verfassungsgesetz, B-VG (BGBl 1/1930) idF (BGBl I 194/1999).

va.³⁵ Nasuprot tome, Njemačka je Konvenciju ratificirala 1952.,³⁶ a Konvencija ima pravni položaj običnog zakona.

U Hrvatskoj Konvencija ima subustavni položaj, jer je pravni položaj međunarodnih ugovora u hijerarhiji pravnih propisa iznad zakona, ali ispod Ustava. Ipak, unatoč tome u doktrini se smatra da neovisno o formalnoj poziciji Konvencije u hijerarhiji pravnih propisa, Konvencija u Hrvatskoj stvarno ima kvaziustavan položaj, pozivajući se pri tom na odluku Ustavnog suda Republike Hrvatske kojom je takav položaj prihvaćen.³⁷ Međutim, trebalo bi se zapitati može li odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske donesena u postupku apstraktne kontrole ustavnosti Zakona o izvlaštenju 2000. godine biti osnova temeljem kojeg će se prosuđivati kakav položaj Konvencija u Hrvatskoj ima, odnosno znači li to da Ustavni sud ne bi mogao odstupiti od prakse Suda pozivom na Ustav koji u odnosu na Konvenciju u Hrvatskoj ima viši pravni položaj?³⁸

Pokušamo li ovaj problem sagledati s aspekta povrede prava na dom prema čl. 34. Ustava Republike Hrvatske i čl. 8. Konvencije, ustanovili smo da Ustavni sud Republike Hrvatske nije razvio samostalno (ustavno) određenje pojma dom, niti je ustanovio (ustavne) kriterije temeljem kojih će se ispitati je li povrijeđena

³⁵ Holoubek, Michael, *Die Kooperation der Verfassungsgerichte in Europa – aktuelle Rahmenbedingungen und Perspektiven*, https://www.vfgh.gv.at/cms/vfgh-kongress/downloads/landesberichte/LB_Autriche_DE.pdf, stanje od 26. kolovoza 2016.

³⁶ BGBl 1952 II S 685, 953.

³⁷ U-I-745/1999 od 8. studenog 2000.

³⁸ U slučaju Görgülü protiv Njemačke, zahtjev br. 74969/01, presuda od 26. veljače 2004. Sud je utvrdio da je odlukom o skrbništvu i isključenjem susreta podnositelja s djetetom povrijeđeno njegovo pravo na poštovanje obiteljskog života zajamčeno čl. 8. Konvencije. Na temelju te presude prvostupanjski sud prenio je skrbništvo na izvanbračnog oca i *ex officio* mu odobrio pristup djetetu privremenim sudskim nalogom. Drugostupanjski sud je u povodu izjavljene žalbe ukinuo privremeni sudski nalog, ali i utvrdio da je Konvencija zbog pravnog položaja običnog zakona ispod razine Ustava te da zbog toga razloga smatra da ni u tumačenju Konvencije, ni u tumačenju nacionalnih temeljnih prava domaći sudovi ne mogu biti vezani odlukama Suda. Savezni ustavni sud je u povodu ustavne tužbe ukinuo spornu odluku drugostupanjskog suda, zbog povrede podnositeljevog temeljnog prava (čl. 6. o vladavini prava Temeljnog zakona, *Grundgesetz*, v 23. 5. 1949., BGBl S 1, posljednji put izmijenjen čl. 1. G od 23. 12. 2014. BGBl I S 2438) te je predmet vraćen drugostupanjskom sudu na ponovno odlučivanje pred izmijenjenim sudskim vijećem. U obrazloženju svoje odluke Savezni ustavni sud je istaknuo da Konvencija ima pravni položaj saveznog zakona i mora se uzeti u obzir u tumačenje domaćeg prava uključujući temeljna prava i ustavne garancije. Budući da Konvencija ima snagu saveznog zakona, njemački sudovi moraju je uvažiti i primijeniti „unutar granica metodološki opravdane interpretacije“ kao i sve druge zakone savezne vlade. Ipak, tekst Konvencije i praksa Suda služe, na razini ustavnog prava, kao smjernice za tumačenje sadržaja i okvira temeljnih prava i ustavnih načela sadržanih u Temeljnog zakonu, pod uvjetom da ne vode ograničavanju ili sprečavanju zaštite pojedinačnih temeljnih prava zajamčenih u Temeljnog zakonu. Stoga je ustavno značenje „ugovora po međunarodnom pravu“ koje smjera regionalnoj zaštiti ljudskih prava izraz pristajanja Temeljnog zakona na međunarodno pravo (*Völkerrechtsfreundlichkeit*).

ustavna odredba o nepovredivosti doma. Dapače, analizom nekoliko odluka zamijećeno je da je Ustavni sud Republike Hrvatske u prosuđivanju povrede prava na dom upotrijebio sve kriterije koji se upotrebljavaju u procjeni povrede prava na dom iz čl. 8. Konvencije i miješanja države u to pravo, na način na koji to određuje praksa Suda. Tako Radolović upozorava da ratificirana Konvencija (1997. godine) nije unijela gotovo nikakvu normativnu promjenu u pravo na zaštitu doma. Ipak, smatra da je sociološki (stvarno, praktično) promjena važna iz dva bitna razloga: što Republika Hrvatska tek iz naknadnih presuda Suda saznaje pravi sadržaj konvencijskog prava na dom i što se neodoljivo nameće tendencija da je konvencijsko pravo izjednačeno s domicilnim ustavnim pravom nego je čak i iznad njega. Ističe da je tom procesu u određenoj mjeri pridonio i Ustavni sud Republike Hrvatske svojim stavom da konvencijsko pravo smatraju ustavnim pravima te imaju pravnu snagu jednaku odredbama Ustava (Habulinec i Filipović protiv Hrvatske, 5166/10; odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske U-I-892/1994, U-I-130/1995). Radolović dvoji o znanstvenoj utemeljenosti takvog pristupa s obzirom na to da je prema čl. 141. Ustava Republike Hrvatske Konvencija u rangu bilo kojeg prihvaćenog međunarodnog ugovora.³⁹

U skladu s tim, mogao bi se zauzeti stav da zbog toga što Ustavni sud Republike Hrvatske nije razvio samostalne kriterije temeljem kojih će se prosuđivati nepovredivost doma, Konvencija u Hrvatskoj nema subustavni, već kvaziustavni pravni položaj. Isto tako, ako je Ustavni sud Republike Hrvatske primjenjivao kriterije koje bi inače primijenio Sud, povreda konvencijskih prava na koju bi se stranke, u kasnijem postupku pred Sudom, mogle pozivati neće ni biti, jer je Ustavni sud Republike Hrvatske, postupajući na način na koji bi postupio Sud, svojim odlukama otklonio tu povredu. Ipak, u predmetima u kojima Ustavni sud Republike Hrvatske treba uspostaviti ravnotežu između dva ustavna ili konvencijska prava (npr. pravo na dom i pravo vlasništva) vrlo je teško predvidjeti kakvu će odluku donijeti Sud, jer je Sud u nizu odluka odstupio od ranije iznesenih stajališta. Uz to i nadalje ostaje aktualan problem može li se na temelju pojedinih odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske prosuđivati pravni položaj Konvencije u nacionalnom pravnom sustavu, odnosno određuju li te odluke stvarni položaj Konvencije u državi potpisnici Konvencije i mijenjaju li formalnu ustanovljenu hijerarhiju?

³⁹ Radolović, Aldo, *Odnos građanskopravne osnove za korištenje stana i ustavno-konvencijskog prava za zaštitu doma*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 36 (2015), 1, str. 111.

3. SPECIFIČNI PROBLEMI U PRIMJENI ČL. 8. KONVENCIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Predmete u kojima je utvrđena povreda prava na dom (čl. 8. Konvencije) protiv Hrvatske moglo bi se podijeliti temeljem nekoliko kriterija. Jedan od njih je vrijeme u kojem su te odluke donesene, tako da će se prilikom njihova predstavljanja odluke predstaviti vremenskim slijedom od 2004. do 2016. godine. Drugi kriterij određen je prema pravnom statusu podnositelja, pri čemu je iz predstavljene tablice razvidno da su podnositelji zahtjeva Sudu koji su se pozivali na povredu prava na dom uglavnom nositelji stanarskog prava ili njihovi srodnici, osobe kojima je stan bio dodijeljen na privremeno korištenje ili vlasnici. Podnositelji su se u svojim zahtjevima gotovo u pravilu pozivali na više povreda Konvencije, pa se uz pravo na dom (čl. 8. Konvencije), najčešće navodila povreda prava na pošteno suđenje, osobito suđenje u razumnom roku (čl. 6. st. 1. Konvencije) i povreda prava vlasništva (čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju). Uz to, u pojedinim su se zahtjevima podnositelji pozivali i na zabranu diskriminacije (čl. 14. Konvencije) i pravo na djelotvoran pravni lijek (čl. 13. Konvencije). S obzirom na predmet spora ističu se dva najčešća problema – jedan koji je u vremenskom smislu prethodio drugom i koji se vezuje uz odluke donesene u periodu 2004. – 2008., a odnosi se na **produljenu nemogućnost stupanja u posjed stana podnositelja**. Drugi se odnosi na **iseljenje podnositelja koji su stanovali bez pravne osnove**, a u vremenskom smislu odnosi se na period od 2008. do danas. Iako će se analizirati presude u kojima je Sud utvrdio povredu prava na dom ili povredu prava vlasništva, radi cjelovitosti prikaza, predstaviti će se i odluka Suda kojom je utvrdio svoju nenadležnost *ratione temporis*, kao i neke odluke u kojima Sud nije utvrdio povredu prava na dom (čl. 8. Konvencije), odnosno kojima je utvrdio povredu prava vlasništva (čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju). Radi sistematičnog prikaza navedenih kriterija, predmeti protiv Republike Hrvatske koji se odnose na povredu prava na dom predstavljaju se u tablici priloženoj na kraju teksta.

3.1. PRODULJENA NEMOGUĆNOST STUPANJA U POSJED STANA PODNOSITELJA ZAHTJEVA

U predmetu Cvijetić protiv Hrvatske⁴⁰ podnositeljica zahtjeva bila je nositeljica stanarskog prava (kasnije vlasnica) koja se pozivala na produljenu nemogućnost stupanja u posjed stana u periodu 1994. – 2002. Jedno od pitanja važnih za rješavanje ovog slučaja bilo je primjena Konvencije u vremenskom smislu, jer je Konvencija u Hrvatskoj ratificirana tek 5. studenog 1997. Utvrđena je povreda

⁴⁰ Zahtjev br. 1549/01, presuda od 26. veljače 2004.

prava na pošteno suđenje,⁴¹ pri čemu je sud uzeo u obzir vremenski period nakon kojega je Konvencija stupila na snagu. Glede složenosti predmeta, Sud primjećuje da se cijelo razdoblje koje spada u nadležnost Suda *ratione temporis* ticalo ovrhe pravomoćne presude suda kojom je naloženo iseljenje. Osim toga, Sud je utvrdio povredu prava na dom podnositeljice zbog toga što je „*očigledno da država ugovornica nije pokazala da je organizirala svoj pravni sustav na način koji bi spriječio ometanje izvršenja pravomoćnih presuda njenih sudova. Takav propust države ugovornice u ovom je predmetu stvorio ili barem omogućio situaciju u kojoj je podnositeljica zahtjeva bila spriječena uživati svoj dom kroz vrlo dugo vremensko razdoblje.*“ Presuda je zanimljiva s aspekta pozitivnih obveza koje država ugovornica ima. Naime, propust države da svoj sustav organizira na način koji bi omogućio provedbu ovrhe pravomoćnih sudskih odluka (nepostupanje države ugovornice) doveo je do povrede prava na dom podnositeljice. Ipak, Sud je u određenju pozitivnih obveza države ugovornice oprezan, pa stoga navodi kako „*granice između pozitivnih i negativnih obveza države prema čl. 8. nije lako precizno definirati*“ odnosno da je „*pri utvrđivanju postoji li ili ne postoji takva obveza potrebno uzeti u obzir pravičnu ravnotežu koju treba uspostaviti između općih interesa i interesa pojedinca, a u oba konteksta država uživa određenu slobodu procjene.*“

Slične okolnosti slučaja su i u predmetu Pibernik protiv Hrvatske⁴² u kojem je otac podnositeljice bio nositelj stanarskog prava stana, u kojem je podnositeljica nastavila živjeti. S. Ž. je 1995. nasilno provalio u stan podnositeljice te bez ikakve pravne osnove nastavio živjeti u stanu sve do 2003. kada je izvršeno iseljenje. Slično kao i u predmetu Cvijetić sud je utvrdio povredu čl. 6. st. 1. i čl. 8. Konvencije pozivajući se na odgovornost domaćih vlasti zbog dugog trajanja postupka i propusta da djelotvorno provede ovrhu (pozitivna obveza države) uslijed koje je podnositeljica bila spriječena uživati svoj dom kroz vrlo dugo vremensko razdoblje.

Nasuprot tome, u predmetu Blečić protiv Hrvatske⁴³ sud nije meritorno raspravljao jer je u postupku Vijeće ispitalo svoju nadležnost *ratione temporis* i utvrdilo da „*odredbe Konvencije ne obvezuju ugovornu stranku u odnosu na bilo koji akt ili činjenicu koji su se dogodili ili na bilo koju situaciju koja je prestala postojati prije datuma stupanja na snagu Konvencije u odnosu na tu stranku.*“ Naime, podnositeljica je bila nositeljica stanarskog prava koje je naknadno otkazano zbog izbivanja podno-

⁴¹ Sud je utvrdio da „*čl. 6. st. 1. državama ugovornicama nameće dužnosti organizirati svoje sudske sustave na takav način da njihovi sudovi mogu ispuniti svaki od njegovih zahtjeva, uključujući obvezu postupiti u predmetima u razumnom roku. S obzirom na činjenicu da nalog za iseljenje nije bio izvršen kroz razdoblje od više od četiri godine i da odgovornost za tako dugo trajanje ovršnog postupka snose domaće vlasti, Sud nalazi da je došlo do povrede članka 6. st. 1. Konvencije.*“

⁴² Zahtjev br. 75139/01, presuda od 4. ožujka 2004.

⁴³ Zahtjev br. 59532/00, presuda od 8. ožujka 2006.

siteljice tijekom rata u Hrvatskoj. Prvostupanjski sud utvrdio je da se izbjivanje podnositeljice nije moglo opravdati ratom u Hrvatskoj i donio odluku o otkazu stanarskog prava, ali je drugostupanjski sud u povodu izjavljene žalbe preinačio prvostupanjsku odluku i odbio zahtjev tužitelja s obrazloženjem da su eskalacija rata i osobne prilike podnositeljice zahtjeva opravdali njeno izbjivanje iz stana. Vrhovni sud Republike Hrvatske, u povodu izjavljene revizije dana 15. veljače 1996., preinačio je presudu drugostupanjskog suda i potvrdio presudu prvostupanjskog suda. Podnositeljica je podnijela ustavnu tužbu, a dana 8. studenog 1999. Ustavni sud odbio je ustavnu tužbu podnositeljice zahtjeva. Za Sud je ključno bilo pitanje treba li pravomoćno presuđenim predmetom smatrati odluku Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 15. veljače 1996. ili odluku Ustavnog suda od 8. studenog 1999. Kako je Sud prihvatio stajalište da je odluka Vrhovnog suda *res iudicata*, neovisno o tome što je podnositeljica protiv nje izjavila ustavnu tužbu i neovisno o tome što je postojala mogućnost da Ustavni sud u povodu ustavne tužbe donese drugačiju odluku od odluke koju je donio Vrhovni sud, Sud je s većinom glasova Vijeća (11:6) donio odluku o svojoj nenadležnosti *rationae temporis*, s obrazloženjem da se ne upušta u meritorno raspravljanje činjenice, koja zbog toga kada se dogodila (1996.) nije predmet te nadležnosti. U izdvojenim mišljenjima šestorice sudaca iznesena su stajališta zbog kojih oni nisu prihvatili odluku većine te su iznijeli svoje viđenje predmeta prema kojem je odluka o otkazu stanarskog prava postala konačna tek donošenjem odluke Ustavnog suda 1999., zbog čega je Sud trebao meritorno raspravljati o zahtjevu podnositeljice.

U predmetu Vučak protiv Hrvatske⁴⁴ podnositelji zahtjeva vlasnici su obiteljske kuće, a u zahtjevu su se pozivali na povredu prava na pošteno suđenje, povredu prava na dom i zabranu diskriminacije (čl. 6. st.1., čl. 8. i čl. 14. Konvencije) zbog nemogućnosti stupanja u posjed vlastite kuće i njezine prodaje bez dozvole. Podnositelji zahtjeva podnijeli su zahtjev Stambenoj komisiji za povrat njihove kuće kako je to bilo predviđeno Programom povratka, a Stambena komisija naložila je da im se imovina vrati nakon što bude osiguran alternativni smještaj za privremene korisnike. Međutim, kako takav smještaj nije bio osiguran, pokrenuli su parnični postupak radi iseljenja u kojem je donesena odluka prvostupanjskog suda 7. listopada 2003., kojom se privremenim korisnicima nalaže da isprazne kuću u roku od 15 dana nakon što im bude osigurano mjesto za boravak. Drugostupanjski sud odbio je žalbu podnositelja i potvrdio odluku prvostupanjskog suda, nakon čega je i Ustavni sud odbio ustavnu tužbu. Podnositelji nikada nisu stupili u posjed svoje kuće, koja je bila prodana bez njihove dozvole. Sud je u postupku utvr-

⁴⁴ Zahtjev br. 889/06, presuda od 23. listopada 2008.

dio da su privremeni korisnici A.M. i M.M. još uvijek živjeli u kući podnositelja zahtjeva i smjeli tamo ostati sve dok im država ne osigura alternativni smještaj, te da je njihovo iseljenje iz kuće podnositelja bilo neuspješno. **Budući da država privremenim korisnicima nije osigurala alternativni smještaj, uslijed čega podnositelji zahtjeva nisu mogli useliti u kuću koja je bila u njihovom vlasništvu, Sud je ustanovio povredu prava vlasništva podnositelja (čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju)** te ocijenio da s obzirom na taj zaključak smatra da nije potrebno ispitati je li u tom predmetu došlo i do povrede prava na dom (čl. 8. Konvencije).⁴⁵

U predstavljenoj skupini odluka u kojima je utvrđena povreda prava na dom (Cvijetić, Pibernik) i povreda prava vlasništva (Vučak) Sud je utvrdio dugotrajnu nemogućnost vlasnika da stupe u posjed kuće ili stana te upozorio Hrvatsku kao državu ugovornicu, na postojanje ne samo negativnih obveza (nemiješanje države u konvencijsko pravo), već i pozitivnih obveza usmjerenih na djelotvorno funkcioniranje sustava, a u predstavljenim predmetima djelotvornu provedbu ovrhe. Ne nalazeći nikakvih opravdanih prigovora za takvo postupanje države ugovornice, Sud je utvrdio povredu konvencijskih prava. Nešto drugačija je po svom sadržaju odluka kojom se Sud nije upuštao u meritorno odlučivanje o pravu podnositeljice zbog toga što je utvrdio da u konkretnom predmetu nije nadležan odlučivati (Blečić), koja zbog podijeljenosti glasova sudaca koji su bili članovi vijeća ukazuje ne samo na složenost problema o kojem se odlučivalo, već unosi izvjesnu dvojbu u izraženo stajalište Suda.

3.2. ISELJENJE PODNOSITELJA ZAHTJEVA KOJI SU STANOVALI BEZ VALJANE PRAVNE OSNOVE

Druga skupina odluka predstavljenih u tablici odnosi se na problem iseljenja podnositelja koji su stanovali bez pravne osnove, uz specifične značajke svakog pojedinog slučaja. Naravno, i iz tako predstavljene prakse Suda moći će se utvrditi određeni kriteriji o kojima će sudovi u Hrvatskoj morati voditi računa u provedbi postupka iseljenja i donošenja odluka.

Predmet Čosić protiv Hrvatske⁴⁶ specifičan je po tome što je Sud utvrdio da unatoč tome što su domaći sudovi proveli ispitivanje je li obveza podnositeljice da isprazni stan⁴⁷ predstavljala miješanje u njeno pravo na poštivanje doma i utvr-

⁴⁵ Sud se u odluci o osnovanosti pozvao na predmete u kojima su se postavila slična pitanja, a u kojima je utvrdio povredu čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju (Radanović protiv Hrvatske, zahtjev br. 9056/02, presuda od 21. prosinca 2006. i Kunić protiv Hrvatske, zahtjev br. 22344/02, presuda od 11. siječnja 2007.).

⁴⁶ Zahtjev br. 28261/06, presuda od 15. siječnja 2009.

⁴⁷ Podnositeljica je bila nositeljica stanarskog prava na stanu koji je napustila jer je kao učiteljica bila premještena u drugo mjesto. Škola joj je osigurala stan koji je privremeno uzela u zakup od tadašnjeg vla-

dili da je miješanje provedeno radi ostvarivanja legitimnog cilja – zaštite prava države kao vlasnika stana te da podnositeljica nije imala nikakvu pravnu osnovu za stanovanje u stanu „*nisu izvršili daljnju analizu glede razmjernosti mjere koju treba primijeniti protiv podnositeljice zahtjeva. Međutim, jamstva Konvencije traže da miješanje u pravo podnositeljice zahtjeva na poštivanje njenog doma bude ne samo osnovano na zakonu, nego na temelju stavka 2. članka 8. i razmjerno legitimnom cilju koji se nastoji ostvariti, s tim da se uzmu u obzir osobite okolnosti predmeta. Sud ponavlja da je gubitak doma najekstremniji oblik miješanja u pravo na poštivanje doma. Svaka osoba izložena riziku miješanja takve važnosti treba u načelu imati priliku da razmjernost i razumnost mjere bude utvrđena od strane neovisnog suda, u svjetlu mjerodavnih načela iz članka 8. Konvencije, bez obzira na to što prema domaćem pravu njegovo pravo biti u stanu treba prestati (vidi predmet McCann protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 19009/04, st. 50, 13. svibnja 2008.). Međutim, u okolnostima ovog predmeta podnositeljici zahtjeva nije bila dana takva prilika. Slijedi da je zbog nepostojanja odgovarajućih postupovnih zaštitnih sredstava u ovom predmetu došlo do povrede čl. 8. Konvencije.*“

Povredu prava na dom prema čl. 8. Konvencije Sud je utvrdio i u predmetu Paulić protiv Hrvatske⁴⁸ također se pozivajući na to da je sud naložio podnositelju zahtjeva iseljenje iz njegova doma a da nije utvrdio razmjernost te mjere te da time podnositelju nije pružio odgovarajuću proceduralnu zaštitu.⁴⁹

Presuda je donesena sa šest glasova naprama jedan, a sudac Malinverni je u nesuglasnom mišljenju iznio svoje stavove zašto smatra da u tom predmetu nije došlo do povrede članka 8. Konvencije. On se prije svega pozvao na stav Komore vezan uz slučaj McCann protiv Ujedinjenog Kraljevstva u kojem je Komora

snika stana Jugoslavenske narodne armije (JNA). Iako je 1991. država preuzela svu imovinu JNA i time postala vlasnikom stana, podnositeljica je nastavila živjeti u stanu za koji je uredno plaćala najamninu. Godine 1999. država je pokrenula parnični postupak radi iseljenja podnositeljice, a 2002. prvostupanijski sud donio je odluku kojom je prihvatio tužbeni zahtjev – naložio podnositeljici da isprazni stan, neovisno o tome što je utvrdio da podnositeljica nema gdje drugdje stanovati. Sud je svoju odluku obrazložio time da je utvrđeno da je država vlasnik stana te da podnositeljica nije imala nikakvu pravnu osnovu za stanovanje u njemu. Drugostupanijski sud je potvrdio odluku prvostupanijskog suda, a Ustavni sud je odbio ustavnu tužbu.

⁴⁸ Zahtjev br. 3572/06, presuda od 22. listopada 2009.

⁴⁹ Podnositelj je bio civil koji je bio zaposlen u JNA, kojem je sporni stan bio dodijeljen na korištenje. Nakon što je bio odbijen sa zahtjevom da s Ministarstvom obrane zaključi ugovor o kupoprodaji stana, pokrenuo je parnični postupak tražeći da presuda zamijeni kupoprodajni ugovor. Iste godine (1997.) država je pokrenula parnični postupak radi iseljenja podnositelja jer nikada nije stekao stanarsko pravo i da stan nije bio njegovo vlasništvo. Prvostupanijski sud spojio je ta dva postupka i donio odluku kojom je podnositelju naloženo da iseli iz stana. Odluku je potvrdio drugostupanijski sud, a 2002. država je pokrenula ovršni postupak, koji je na prijedlog podnositelja odgođen zbog revizije koju je podnositelj podnio i zbog teškog zdravstvenog stanja njegovog sina. 2004. podnio je ustavnu tužbu koju je Ustavni sud 2005. odbio kao neosnovanu. Ovršni postupak odgođen je 2005., a 2006. podnositelj je obavijestio Ministarstvo obrane da će uskoro riješiti svoju stambenu situaciju.

utvrdila da pravo određene osobe da joj nezavisni sud utvrdi razmjernost mjere kojom se država miješa u pravo na dom **ne proizlazi automatski** iz svakog slučaja vezanog uz spor oko prisilnog iseljenja. Ako se podnositelj zahtjeva pozove na članak 8. kako bi spriječio prisilno iseljenje, to je njegovo pravo, a na sudu je da taj prigovor odbije. Isto tako u svojem je mišljenju iznio konkretne razloge zbog kojih smatra da u predmetu Paulić protiv Hrvatske ne postoji povreda članka 8. Konvencije. U vezi s tim je istaknuo: „*Po mom sudu, jedini bitni argument koji je podnositelj zahtjeva mogao imati potkrepljujući svoj zahtjev i kojeg bi se moglo ocijeniti pri odvagivanju interesa bilo je zdravstveno stanje njegova sina. Međutim, on se nije pozvao na taj argument pred nižim sudom, nego tek pred Vrhovnim sudom (stavak 11.). Niži sudovi, stoga, nisu mogli biti svjesni ovog problema i ne može ih se kritizirati što ga nisu uzeli u obzir.*“ Osim toga, on je u svezi s povredom prava na dom na koji se poziva osoba koja u tom stanu boravi bez pravne osnove posebno upozorio i istaknuo važnost drugog konvencijskog prava, koje je trebalo staviti u odnos s pravom na dom – prava vlasništva. Tako on u mišljenju ističe da „*Vlasnik stana, bilo privatna osoba ili država, ima pravo slobodno raspolagati tom imovinom. Prema tome nalog za iseljenje stanara koji živi u stanu koji je u vlasništvu treće strane, izdan na temelju toga što on stanuje u stanu bez pravne osnove, nije kao takav u suprotnosti s Konvencijom, s obzirom na jamstva iz članka 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju.*“

U Hrvatskoj je u periodu od 2009., kada je donesena odluka u predmetu Čosić, do danas doneseno više odluka u kojima je Sud utvrdio povredu prava na dom podnositelja zahtjeva zbog toga što sudovi nisu utvrđivali razmjernost mjere kojom se država miješala u podnositeljevo pravo (u pravilu mjere iseljenja).⁵⁰ Naime, u svim tim postupcima domaći su sudovi utvrdili da su te osobe bile u posjedu prostora u kojima su prebivale bez pravne osnove te u skladu s tim, naložili iseljenje. Međutim, Sud je u svim predmetima utvrdio da time što domaći sudovi nisu utvrđivali razmjernost mjere iseljenja, nisu podnositeljima zahtjeva pružili odgovarajuću postupovnu zaštitu i utvrdio povredu prava na dom.

Okolnosti svakog pojedinog slučaja razlikuju se s obzirom na to na kakav je bio pravni status osobe koja se pozivala na povredu prava na dom prema članku 8. Konvencije. U predmetu Orlić protiv Hrvatske podnositelj zahtjeva bio je bivši djelatnik u JNA koji je imao stanarsko pravo na stanu u Sloveniji, a koji je tijekom

⁵⁰ Orlić protiv Hrvatske, zahtjev br. 48833/07, presuda od 21. lipnja 2011., Bjedov protiv Hrvatske, zahtjev br. 42150/09, presuda od 29. svibnja 2012., Brezec protiv Hrvatske, zahtjev br. 7177/10, presuda od 18. srpnja 2013., Lemo i dr. protiv Hrvatske, zahtjev br. 3925/10, 3955/10, 3974/10, 4009/10, 4954/10, 4128/10, 4132/10 i 4133/10, presuda od 10. srpnja 2014., Škrčić protiv Hrvatske, zahtjev br. 64982/12, presuda od 5. prosinca 2013., Tijardović protiv Hrvatske, zahtjev br. 38906/13, presuda od 19. lipnja 2014.

rata dragovoljno napustio JNA i doselio u Rijeku te se stavio na raspolaganje za službu u Hrvatskoj vojsci. Država je 1996. pokrenula postupak radi iseljenja iz stana podnositelja, koji se pozivao na to da mu je JNA kao časniku dodijelila stan te da je zbog toga imao valjanu pravnu osnovu za posjed stana. Ipak, prvostupanjski sud presudio je u korist države i naložio podnositelju da isprazni stan. Nakon što je iscrpio redovan put pravne zaštite (drugostupanjski sud, Ustavni sud), podnositelj zahtjeva 2004. je postupajući po rješenju o ovrši ispraznio stan. Zanimljivo je da je u okviru okolnosti ovog slučaja Sud utvrdio da *„treba jasno razlikovati podnositelja zahtjeva u ovome predmetu i onih koji jednostavno bespravno zauzmu tuđe stanove i budu u njima. Stoga, Sud, bez dovođenja u pitanje zaključaka nacionalnih sudova o valjanosti pravne osnove posjeda podnositelja zahtjeva u odnosu na tu imovinu, ne može potpuno zanemariti činjenicu da su okolnosti dodjele stana podnositelju zahtjeva bile blisko povezane s konkretnom situacijom Domovinskog rata u Hrvatskoj. I dok tužena država svakako uživa široku slobodu procjene u stvaranju svoje socijalne i stambene politike, Sud primjećuje da je postupak za iseljenje podnositelja zahtjeva započeo tek 1996. godine, pet godina nakon što je podnositelj zahtjeva uselio u stan. Tako, uz to što je podnositelj zahtjeva dugo vremenski razdoblje bio u posjedu stana, Sud primjećuje i da vlasti nisu na početku zauzele čvrsto stajalište glede njegovog prava na posjed stana.“*

U predmetu Bjedov protiv Hrvatske podnositeljica zahtjeva bila je supruga nositelja stanarskog prava, koja je nakon njegove smrti 1994. bila jedina nositeljica stanarskog prava. Nakon što je kao nositeljica stanarskog prava od davatelja stana na korištenje zatražila zaključenje ugovora o kupoprodaji stana te kako nije dobila nikakav odgovor, pokrenula je parnični postupak u kojem je zatražila donošenje presude koja će zamijeniti kupoprodajni ugovor. Iako je prvostupanjski sud prvotno prihvatio njezin zahtjev, u ponovljenom postupku je odbio tužbu podnositeljice. U predmetu su bila iscrpljena sva pravna sredstva koja su podnositelju zahtjeva stajala na raspolaganju, a o kojima je odlučivao drugostupanjski sud, Vrhovni sud i Ustavni sud. U ovršnom postupku 2010. godine ovrha je bila odgođena zbog izjavljene revizije podnositeljice zahtjeva Vrhovnom sudu Republike Hrvatske, te njezine dobi i narušenog zdravlja. Ovrha je nastavljena 2012. nakon što je odbijen zahtjev podnositeljice zahtjeva za njegovu odgodu. I u ovoj presudi sud je utvrdio da *„Ovršni postupak (koji je po svojoj pravnoj prirodi izvanparnični i čija je osnovna namjena osigurati učinkovito izvršenje presude) nije za razliku od redovnog građanskog postupka ni osmišljen niti primjereno opremljen postupovnim sredstvima i mjerama zaštite za temeljito i suprotstavljeno ispitivanje ovako složenih pravnih pitanja. Stoga ovlast za provedbu testa razmjernosti ima sud koji vodi redovan građanski postupak u kojem je odlučeno o građanskom zahtjevu koji je država podnijela tražeći podnositeljevo prisilno iseljenje (vidi Paulić protiv Hrvatske, br. 3572/06, stavak*

44, 22. listopada 2009.)“ Sud se u tom predmetu pozivao na presudu Paulić protiv Hrvatske, s obzirom na to da je u oba slučaja ovrha bila odgođena zbog okolnosti konkretnog slučaja (izjavljene revizije Vrhovnom sudu Republike Hrvatske, ali i teškog zdravstvenog stanja sina podnositelja zahtjeva u predmetu Paulić, odnosno poodmakle dobi i narušenog zdravlja podnositeljice u predmetu Bjedov). Uz to, Sud je u oba predmeta utvrdio da privremena odgoda ovrhe u ovršnom postupku nije ukazivala na konačno rješenje potreba podnositelja zahtjeva za odgovarajućim smještajem.

Predmeti Brezec protiv Hrvatske i Lemo i dr. protiv Hrvatske zanimljivi su s aspekta transformacije društvenog vlasništva u privatno i pravnih posljedica koje su zbog toga nastale. Podnositelji zahtjeva u oba predmeta bili su zaposlenici poduzeća Mlini koje je bilo u društvenom vlasništvu i koje je naknadno privatizirano. Osim toga, svi su bili korisnici prostora toga hotela za koje su tvrdili da su njihovi stanovi i da na njima postoje stanarska prava. Kako su Hoteli Mlini u periodu 2000. – 2005. podnijeli više tužbi radi iseljenja podnositelja zahtjeva, tuženici su protutužbenim zahtjevima zatražili donošenje presuda koje su trebale zamijeniti nezaključene ugovore o kupoprodaji tih stanova. Sve su osobe u tim prostorima živjele kontinuirano, u dugom vremenskom periodu i plaćale stanarinu i režijske troškove stanovanja. Prvostupanjski sud je utvrdio da su svi zaposlenici nekadašnjeg poduzeća Mlini protiv kojih je zatraženo iseljenje, u tim stanovima boravili bez pravne osnove. Odluke prvostupanjskog suda nisu bile izmijenjene ni nakon što su bila iscrpljena sva pravna sredstva koja su podnositeljima stajala na raspolaganju.

Presuda Brezec protiv Hrvatske posebno je zanimljiva jer je Sud utvrdio povredu prava na dom zbog toga što domaći sudovi nisu podnositeljici osigurali odgovarajuća postupovna jamstva (*„ograničili su se samo na utvrđenje da je posjed podnositeljice bez pravne osnove, ali nisu dalje analizirali razmjernost mjere koju je trebalo primijeniti protiv podnositeljice i to njenog iseljenja iz stana u kojem je stanovala od 1970. do 2010. godine“*). Osobitost ovog slučaja jest da je **Sud utvrdio povredu prava na dom prema čl. 8. Konvencije iako je podnositeljica tijekom postupka iseljenja koji je pokrenut 2005., kupila drugi stan 2005. godine, a iz spornog stana iselila tek 2010. u postupku prisilnog iseljenja.** Pomalo je nevjerojatno da je podnositeljica zahtjeva koja je koristila stan bez pravne osnove i koja je riješila pitanje svog stanovanja kupnjom drugog stana, nastavila bespravno živjeti u stanu pet godina nakon donošenja prvostupanjske odluke kojom je naloženo njeno iseljenje, iako je bila vlasnica stana u kojem je mogla stanovati, te da su u tom istom postupku domaći sudovi povrijedili njezino pravo na dom zbog toga što nisu odlučivali o razmjernosti mjere iseljenja koju su naložili. Što je u tom postup-

ku s pravom vlasništva privatiziranog Hotela Mlini? Ne postoji li u tom slučaju očigledna povreda prava vlasništva na štetu privatizirane tvrtke?!

U predmetima Škrtić protiv Hrvatske i Tijardović protiv Hrvatske Sud je također utvrdio da sudovi nisu odlučivali o razmjernosti mjere iseljenja i time povrijedili postupovna jamstva koja su podnositeljima trebali osigurati. U predmetu Škrtić⁵¹ donesena je presuda koja je zanimljiva s aspekta razmatranja Suda „stana u društvenom vlasništvu.“ Tako „Sud bilježi da je stan u pitanju u društvenom vlasništvu. S tim u vezi, Sud smatra da u okolnostima u kojima nacionalne vlasti u svojim odlukama kojima nalažu i potvrđuju iseljenje podnositeljice zahtjeva nisu dale nikakvo objašnjenje niti iznijele nikakve argumente kojima bi dokazale da je iseljenje podnositeljice zahtjeva potrebno, legitimni interes države da kontrolira svoje vlasništvo dolazi na drugo mjesto u odnosu na pravo podnositeljice zahtjeva na poštovanje njezina doma. Štoviše, kada država ne dokaže nužnost iseljenja podnositeljice zahtjeva radi zaštite svojih vlasničkih prava, Sud stavlja snažan naglasak na činjenicu da ne postoje nikakvi drugi interesi privatnih stranaka (vidi Bjedov protiv Hrvatske, br. 42150/09, stavak 70, 29. svibnja 2012.).

S druge strane, u predmetu Tijardović specifičan je bio pravni status podnositeljice zahtjeva. Naime, ona se pozivala na povredu prava na dom u stanu na kojem je njezin svekar stekao stanarsko pravo. Naime, svekru podnositeljice, zbog zapuštenosti prvog stana, dodijeljeno je stanarsko pravo na dva stana. Nakon renoviranja prvotno dodijeljenog stana na kojem je svekar podnositeljice imao stanarsko pravo, u drugom stanu nastavili su živjeti podnositeljica zahtjeva, njezin suprug i njihova djeca. Nakon smrti supruga 1994., podnositeljica zahtjeva podnijela je zahtjev za zaključenje ugovora o kupoprodaji s vlasnikom stana – Gradom Split. Kako je vlasnik odbio zaključiti ugovor, 2000. podnijela je tužbu prvostupanjskom sudu u kojem je zatražila donošenje presude koja će zamijeniti kupoprodajni ugovor. Grad Split podnio je protutužbu 2007. i zatražio iseljenje podnositeljice. Prvostupanjski sud prihvatio je protutužbu, drugostupanjski sud potvrdio odluku prvostupanjskog suda, Vrhovni sud odbacio je reviziju kao nedopuštenu, a Ustavni sud 2013. odbio je dvije ustavne tužbe koje je podnositeljica podnijela. I u ovom predmetu, Sud je u svezi sa stanom u društvenom vlasništvu iznio svoje viđenje predmeta na način da je primijetio „da je sporni stan dodijeljen svekru podnositeljice zahtjeva u posebnim okolno-

stima koje su postojale u bivšoj Jugoslaviji kad su zaposlenici plaćali obvezne mjesečne doprinose za stambene fondove i kad su velikom dijelu zaposlenika dodijeljeni stanovi u društvenom vlasništvu. Treba napomenuti da je sporni stan bio u društvenom vlasništvu kad je dodijeljen podnositeljici zahtjeva. Iako tužena država uživa veliku slobodu procjene u kreiranju svoje socijalne i stambene politike, Sud primjećuje da izdavanje naloga za iseljenje nije naloženo sve do 2007. godine, u kontekstu postupka u kojem je podnositeljica zahtjeva tražila da se prizna njezino pravo na otkup stana kao nositeljice stanarskog prava. Stoga, uz ukazivanje na dugogodišnje prebivanje podnositeljice u stanu te činjenicu da je za njega plaćala stanarinu, Sud također primjećuje da vlasnik stana nije od početka imao čvrsto stajalište glede prava podnositeljice da prebiva u stanu (vidi Orlić, stavak 70., Brežec, stavak 48).“

3.3. PRAVNI POLOŽAJ ZAŠTIĆENOG NAJMOPRIMCA I POVREDA PRAVA VLASNIŠTVA

Specifičan položaj zaštićenih najmoprimaca koji uživaju niz zaštitnih mjera, poput obveze najmodavca da s njima sklopi ugovor o najmu na neodređeno vrijeme, plaćanja zaštićene najamnine čiji iznos utvrđuje Vlada koji je znatno niži od iznosa tržišne najamnine i bolja zaštita u slučaju otkaza najma, utjecao je na donošenje niza odluka Suda u svezi s pravnim položajem zaštićenih najmoprimaca, ali i vlasnika stanova u kojima su stanovali zaštićeni najmoprimci, ne samo u predmetima protiv Hrvatske, nego i nekih drugih zemalja⁵² u kojima se pojavio sličan pravni problem. U predmetima Sorić protiv Hrvatske⁵³ i Strunjak protiv Hrvatske⁵⁴ u kojima su podnositelji zahtjeva bili zaštićeni najmoprimci, koji su se, nakon donošenja Zakona o najmu⁵⁵ pozivali na povrede svoga prava na dom, prava na mirno uživanje vlasništva i zabranu diskriminacije u odnosu na nositelje stanarskog prava kojima je bio omogućen otkup stanova, Sud je zahtjeve proglasio nedopuštenim.⁵⁶ Nasuprot tome, u predmetu Srpska pravoslavna crkvena

⁵² Hutten-Czapska protiv Poljske, zahtjev br. 35014/97, presuda od 22. veljače 2005., prijateljsko rješenje od 28. travnja 2008., Bitto i drugi protiv Slovačke, zahtjev br. 30255/09 od 28. siječnja 2014.

⁵³ Zahtjev br. 43447/98, odluka od 16. ožujka 2000.

⁵⁴ Zahtjev br. 46934/99, odluka od 5. listopada 2000.

⁵⁵ Zakon o najmu (Narodne novine 91/96, 48/98, 66/98, 22/06).

⁵⁶ U obrazloženju svojih odluka Sud nije našao povredu prava vlasništva s obzirom na to da podnositelj zahtjeva nikada nije ni bio vlasnik dotičnog stana, već je imao samo položaj najmoprimca. Isto tako Sud je utvrdio da „U slučajevima kad vlasnik ima pravo sam stanovati u stanu ili ga dati na korištenje članovima svoje obitelji, osoba u položaju podnositelja zahtjeva ima pravo tražiti od jedinice lokalne samouprave stan iste kvalitete. Stoga nema nikakve naznake da je dotičnim Zakonom per se povrijeđeno poštovanje doma i obiteljskog života osobe u položaju podnositelja zahtjeva.“ Isto tako, Sud nije našao da bi podnositelji zahtjeva bili diskriminirani u odnosu na nositelje stanarskog prava kojima je bio omogućen otkup stanova, jer se njihov

⁵¹ Podnositeljica zahtjeva i njezin pokojni suprug bili su nositelji stanarskog prava na stanu, na koji je, tijekom Domovinskog rata u Hrvatskoj bačena bomba. Zbog toga je Stambena Komisija podnositeljčinom suprugu dodijelila na privremeno korištenje drugi stan, iz kojeg je 1992. iselio suprug, a u stanu je ostala živjeti podnositeljica s djecom. Stambena komisija poništila je odluku o dodjeli stana na privremeno korištenje 2000., a nakon toga, iste godine Grad Karlovac je pokrenuo parnični postupak protiv podnositeljice i zatražio njezinu deložaciju. Prvostupanjski sud prihvatio je zahtjev 2008., a odluku prvostupanjskog suda potvrdio je i drugostupanjski sud. Ustavna tužbe podnositeljice odbačena je 2012.

opština na Rijeci (SPC Rijeka) protiv Hrvatske⁵⁷ podnositelj zahtjeva, kao vlasnik nekretnine i najmodavac, tražio je iseljenje zaštićenog najmoprимca osporavajući stav domaćih sudova prema kojem se mogućnost iseljenja zaštićenog najmoprимca radi korištenja stana za vlastite potrebe odnosi samo na fizičke osobe. Sud je i ovaj zahtjev proglasio nedopuštenim.⁵⁸

Ipak, Sud je u predmetu Hutten-Czapska protiv Poljske u kojem je podnositeljica zahtjeva bila vlasnica nekretnine koju nije mogla vratiti u posjed ili koristiti svoju imovinu, niti zaračunati odgovarajuću najamninu za davanje nekretnine u najam, utvrdio povredu prava vlasništva prema čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.⁵⁹ Zanimljivo je da je nakon što je 2005. godine u tom predmetu donesena presuda, podnositeljica zahtjeva zatražila da o tome odluku donese veliko vijeće na temelju čl. 43. Konvencije, što je bilo i prihvaćeno. Prema odluci velikog vijeća donesenoj 19. lipnja 2006. ono se složilo sa zaključkom vijeća **da je predmet podoban za primjenu pilot-presude** jer se ta situacija proteže preko interesa samog podnositelja i traži da se ona sagleda u širem kontekstu svih drugih ljudi koji bi time mogli biti pogođeni. Sud je smatrao da Poljska treba kroz odgovarajuće pravne mjere u svom domaćem pravnom poretku osigurati poštenu ravnotežu između interesa najmodavaca i općih interesa zajednice, uključujući i dostupnost stambenog prostora za osobe lošijeg imovinskog stanja. Između Vlade Poljske i

pravni položaj razlikovao od pravnog položaja tih osoba. Tako je Sud istaknuo „Dok su te osobe bile nositelji stanarskog prava na stanovima u društvenom vlasništvu (bez obzira jesu li ti stanovi uvijek bili u društvenom vlasništvu ili su aktima eksproprijacije, nacionalizacije, konfiskacije ili sličnim aktima pretvoreni iz privatnog u društveno vlasništvo), podnositelj zahtjeva je ab initio bio najmoprимac stana u privatnom vlasništvu, pri čemu je njegov položaj ovisio o volji vlasnika.“ Opširnije vidi: Institut zaštićenog najma u praksi Europskog suda za ljudska prava, dostupno na http://www.iusinfo.hr/LegisRegistry/Content.aspx?SOPI=CLN20V01D2006B124&Doc=CLANCI_HR, stanje od 29. kolovoza 2016.

⁵⁷ Zahtjev br. 38312/02, odluka od 18. svibnja 2006.

⁵⁸ „U ovom predmetu Sud primjećuje da su odluke domaćih sudova bile u skladu s domaćim pravom. Iako Zakon o najmu stanova izričito ne isključuje pravne osobe iz raskida ugovora o najmu stanova radi vlastitog korištenja, takav se zaključak izvodi te su ga potvrdili domaći sudovi. Sud prihvaća da zakon koji je primijenjen u ovome predmetu teži legitimnom cilju, i to socijalnoj zaštiti najmoprимca, i da time nastoji promicati gospodarsku dobrobit zemlje i zaštitu prava drugih osoba.“

⁵⁹ „Sud je uputio na svoju sudsku praksu potvrđujući da je u mnogim predmetima u kojima se radilo o ograničenjima prava najmodavca – koja su bila i jesu uobičajena u zemljama koje su suočene s nedostatkom stambenog prostora – bilo utvrđeno da su primijenjena ograničenja bila opravdana i razmjerna ciljevima kojima je država težila u općem interesu. Međutim, niti u jednom od tih predmeta nisu vlasti ograničile prava podnositelja zahtjeva u tako značajnom opsegu kao u predmetu gde Hutten-Czapska. U prvom redu, ona nikada nije na temelju slobodnih pregovora zaključila ugovor o najmu sa svojim najmoprимcima; suprotno tome, njenu im je kuću iznajmila država. Drugo, poljsko zakonodavstvo je uz raskid ugovora o najmu vezalo jedan broj uvjeta, te tako ozbiljno ograničilo prava najmodavca. Konačno, razine najamnine bile su određene ispod troškova održavanja imovine tako da najmodavci nisu mogli povećati najmninu kako bi pokrili nužne troškove održavanja. Poljski program nije osiguravao niti osigurava nikakav postupak za doprinose za održavanje niti državne subvencije, time dovodeći do neizbježnog stanja pogoršanja stanja imovine zbog nedostatka odgovarajućih ulaganja i osuvremenjivanja.“

gde Hutten-Czapska 2008. godine došlo je do prijateljskog rješenja s učinkom za sve potencijalne podnositelje takvog zahtjeva kojim se Poljska obvezala na poduzimanje pojedinačnih (isplata određenih novčanih iznosa) i općih mjera (izmjene zakona kojima će se poboljšati pravni položaj najmodavca, investicije u privatne i državne zgrade namijenjene za stanovanje).

Jedan od novijih predmeta u svezi s povredom prava vlasništva prema čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju i problemom vlasnika stanova u kojima su stanova li zaštićeni najmoprимci jest Bitto i drugi protiv Slovačke. Podnositelji zahtjeva su dvadeset i jedan slovački državljanin koji su se u zahtjevu pozivali da su odredbe kojima se određuje zaštićena najamnina ograničile njihovo pravo na mirno uživanje vlasništva. U zahtjevu su istaknuli da je iznos zaštićene najamnine daleko niži od troškova održavanja njihovih zgrada i nerazmjerno nizak u odnosu na slične stanove koji nisu obuhvaćeni sustavom zaštićene najamnine. Sud je prihvatio da je „zbog manjka stanova dostupnih za iznajmljivanje po pristupačnim cijenama nakon pada komunističkog režima bilo potrebno pomirenje suprotnih interesa najmodavaca i najmoprимaca, osobito u pogledu stanova za koje je izvršen povrat prvotnim vlasnicima. Državne vlasti s jedne su strane osigurale zaštitu imovinskih prava prvo navedenih, a s druge strane zaštitu socijalnih prava drugo navedenih, često pojedinaca u ranjivom položaju. Unatoč tome, legitiman interes zajednice u takvoj situaciji zahtjeva poštenu raspodjelu socijalnog i financijskog tereta obuhvaćenog transformacijom i reformom stambenih resursa države. Taj teret ne može se nametnuti određenoj socijalnoj skupini, neovisno o tome koliko je važan interes druge skupine ili zajednice kao cjeline (vidjeti Hutten-Czapska, stavak 225.). U skladu s tim, Sud je zaključio da su slovačke vlasti propustile postići potrebnu poštenu ravnotežu između općih interesa zajednica i zaštite vlasničkog prava podnositelja zahtjeva te da je došlo do povrede čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

U predmetu Statileo protiv Hrvatske⁶⁰ podnositelj zahtjeva pozvao se na povredu konvencijskih prava na mirno uživanje vlasništva prema čl. 1. Protokola br. 1, pravo na pošteno suđenje (čl. 6. st. 1.), pravo na djelotvorno pravno sredstvo (čl. 13.) i zabranu diskriminacije (čl. 14.). On je odbio sklopiti ugovor o najmu s I.T. i ugovoriti zaštitnu najmninu prema čl. 31. st. 1. Zakona o najmu stanova, nakon čega je I.T. 1997. protiv njega podnijela tužbu radi dobivanja presude koja bi zamijenila takav ugovor. Iste godine i podnositelj zahtjeva podnosi tužbu protiv I.T. kojom traži iseljenje iz stana. Prvostupanjski sud je 2002. presudio u korist I.T. te je podnositelju zahtjeva naloženo da s I.T. zaključi ugovor o najmu stana i ugovori zaštićenu najmninu. Drugostupanjski sud je 2006. potvrdio odluku prvostupanjskog suda i odbio žalbu te je 2009. Ustavni sud odbio ustavnu tužbu podnositelja.

⁶⁰ Zahtjev br. 12027/10, presuda od 10. srpnja 2014.

U analizi konkretnog predmeta Sud je utvrdio da je nesporno da je u ovom predmetu došlo do miješanja u vlasnička prava podnositelja, jer zaštićeni najam za posljedicu ima niz ograničenja koja pogađaju najmodavce u ostvarivanju prava na upotrebu njihove imovine, miješanje je bilo predviđeno Zakonom o najmu stanova, a legitiman cilj koji se time želio ostvariti težio je općem interesu i društvenoj zaštiti stanara. Problem je, u ovom predmetu, kao i u nizu drugih prikazanih predmeta ipak bio u razmjernosti mjere koju je država poduzela i potreba da se uspostavi pravedna ravnoteža između zahtjeva općeg javnog interesa i zahtjeva temeljnih prava pojedinca, u konkretnom slučaju prava vlasništva.⁶¹ Stoga „*imajući u vidu a) proventstveno niski iznos zaštićene najamnine koju je podnositelj zahtjeva imao pravo primati i financijske terete koji su mu kao najmodavcu nametnuti zakonom, što je značilo da je mogao ostvariti tek minimalnu dobit od najma svog stana, b) činjenicu da je podnositeljev stan bio zauzet tijekom pedeset pet godina, od čega je više od trinaest godina prošlo od stupanja na snagu Konvencije u odnosu na Hrvatsku, i da nije mogao ući u posjed i iznajmiti svoj stan po tržišnim uvjetima za svoga života, c) prethodno navedena ograničenja prava najmodavca u pogledu otkaza zaštićenog najma i nepostojanja odgovarajućih procesnih jamstava za postizanje ravnoteže između konkurentnih interesa najmodavca i zaštićenih najmoprimaca, Sud ne pronalazi zahtjeve općeg interesa koji bi mogli opravdati tako sveobuhvatna ograničenja podnositeljevih vlasničkih prava i nalazi da u konkretnom predmetu nije postojala pravedna raspodjela socijalnog i financijskog tereta koji je nastao kao posljedica reforme u stambenom sektoru.*“ Zbog toga je utvrđeno da je došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju te temeljem čl. 41. Konvencije⁶² presuđeno da tužena država treba podnositeljevom nasljedniku isplatiti određene iznose na ime materijalne i nematerijalne štete. Tom prilikom Sud je utvrdio da se temeljni problem zbog kojeg je utvrđena konvencijska povreda tiče samog zakonodavstva te da se utvrđenja Suda protežu izvan pojedinačnog interesa tužitelja podnositelja. U skladu s tim određeno je da bi država trebala poduzeti odgovarajuće korake radi reforme postojećeg zakonodavstva i druge opće mjere u cilju stambenog zbrinjavanja osoba lošijeg imovnog stanja.⁶³

⁶¹ Sud je bio osobito iznenađen činjenicom da visina zaštićene najamnine ovisi, između ostalog o visini prihoda domaćinstva najmoprimca u skladu s čl. 9. Uredbe o uvjetima i mjerilima za utvrđivanje zaštićene najamnine te da se ta odredba primjenjuje samo u korist najmoprimca, omogućujući mu da dodatno smanji iznos zaštićene najamnine. To je ponekad rezultiralo paradoksalnim situacijama, poput one koju je opisivao pučki pravobranitelj u svojem Godišnjem izvješću za 2012. godinu gdje su stariji najmodavci slabijeg imovnog stanja u stvari subvencionirali stanovanje radno sposobnih najmoprimaca koji primaju plaću.

⁶² Prema čl. 41. Konvencije „Ako sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo dotične ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravičnu naknadu povrijeđenoj stranci.“

⁶³ Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja izradilo je Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o najmu stanova i uputilo ga na javnu raspravu 1. lipnja 2016. U ocjeni stanja i osnovnim pi-

Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o najmu stanova predviđa poboljšanje položaja zaštićenog najmoprimca i vlasnika stana u kojem stanuje zaštićeni najmoprimac u smislu konačnog uređenja njihovog međusobnog odnosa. Prema statističkim podacima prikupljenim popisom stanovništva iz 2011. u Republici Hrvatskoj⁶⁴ procjenjuje se da u svega 10% (373 stana) privatnih stanova zaštićeni najmoprimci stan upotrebljavaju na temelju propisa o pravima hrvatskih branitelja, a u 10% (373 stana) na temelju posebnog propisa osoba koje primaju stalnu socijalnu pomoć.⁶⁵

Najvažniji ciljevi koji se Prijedlogom Zakona namjeravaju ostvariti su prestanak prava najmoprimca i zaštićenog podstanara na zaštićenu najamninu i druga prava najmoprimaca i zaštićenih podstanara u „privatnim“ stanovima na dan stupanja na snagu Zakona, ako on ili njegov bračni drug na području Republike Hrvatske ima u vlasništvu useljiv stan ili kuću, te obveza njihova iseljenja ako to vlasnik stana zatraži. Osim toga, predviđa se postupno povećanje iznosa zaštićene najamnine u „privatnim“ stanovima u razdoblju od 5 godina za 1,2 puta početnog iznosa svake godine, nakon čega prestaje pravo na zaštićenu najamninu. Po isteku tog roka najmoprimac i najmodavac mogu sklopiti ugovor o najmu stana na neodređeno vrijeme sa slobodno ugovorenom najamninom. Zaštićeni najmoprimci i najmodavci imali bi pravo na prednost prilikom davanja u najam ili prodaje POS-ovih stanova⁶⁶ te stanova koji su u vlasništvu jedinice lokalne odnosno područne samouprave ili Republike Hrvatske koji se daju u najam ili se prodaju preko javnog natječaja.⁶⁷

tanjima koja se trebaju urediti Zakonom te posljedicama koje bi trebale proisteći donošenjem Zakona analizira se predmet Statileo protiv Hrvatske kao i obveze koje je Hrvatska zbog utvrđene povrede prava vlasništva prema čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju preuzela. Ističe se da je konačnošću navedene presude započeo postupak njezina izvršenja koji nadzire Odbor ministara Vijeća Europe koji je izvršenje presude stavio pod svoj „pojačani nadzor.“ S obzirom na to da je Ured zastupnika RH Odboru dostavio Akcijski plan kojim je predviđeno da se javna rasprava o zakonskom prijedlogu provede do kraja 2015. i nakon toga donesu izmjene i dopune Zakona kojima je trebalo ispuniti obveze koje je Hrvatska preuzela te da Odboru ministara Vijeća Europe na raspolaganju stoje određene mjere kojima može izvršiti pritisak na državu da preuzme svoje međunarodne obveze, potrebno je donošenje predloženog Zakona., dostupno na <https://esavjetovanja.gov.hr/Econ/MainScreen?entityId=3181>, stanje od 5. rujna 2016., u daljnjem tekstu: Prijedlog Zakona.

⁶⁴ Postoji 3.734 kućanstva najmoprimaca sa zaštićenom najamninom u „privatnim“ stanovima u kojima ima 8.935 članova kućanstva, što prosječno iznosi 2,40 članova kućanstva po stanu., Cf. *ibid.*, str. 5.

⁶⁵ Prijedlogom Zakona predviđeno je da bi razliku između zaštićene najamnine i povećane najamnine osoba koje su u „privatnim“ stanovima na temelju propisa o hrvatskim braniteljima subvencionirala Republika Hrvatska, a u slučaju osoba koje su primatelji stalne socijalne pomoći razliku bi trebale plaćati jedinice lokalne samouprave na čijem se području stanovi nalaze., *Ibid.*

⁶⁶ Program POS-a (poticane stanogradnje) pokrenut je s ciljem da se građanima Republike Hrvatske omogućí rješavanje stambenog pitanja po uvjetima znatno povoljnijim od tržišnih uz garantiranu kvalitetu i završavanje radova u roku.

⁶⁷ <http://www.mgipu.hr/default.aspx?ID=39719>, stanje od 5. rujna 2016.

U svrhu zaštite i osiguranja prava na dom, uz istovremeno poštivanje prava vlasnika stanova na ostvarivanje dobiti od njihove imovine, najmoprimcima i zaštićenim podstanarima kojima je prestalo pravo na zaštićenu najamninu i druga prava, osigurava se status najmoprimca koji je zaključio ugovor o najmu stana na neodređeno vrijeme sa slobodno ugovorenom najamninom i pravo prvokupa stana u kojem stanuje kojeg su zaštićeni najmoprimci imali prema odredbama Zakona o najmu stanova i Zakona o prodaji stanova namijenjenih za nadstojnika stambene zgrade.⁶⁸

Na taj se način, uz proširenje razloga za otkaz ugovora o najmu stana na neodređeno vrijeme s jedne strane i obvezom osiguranja drugog stana te uz pomoć države i jedinica lokalne samouprave u subvencioniranju povećanih zaštićenih i slobodno ugovorenih najamnina socijalno osjetljivim skupinama i omogućavanja zaštićenim najmoprimcima, zaštićenim podstanarima i najmoprimcima, koji su bili zaštićeni najmoprimci i podstanari, najma i kupovine stanova, pod uvjetima povoljnijim od tržišnih, konačno osigurava primjerena ravnoteža između interesa najmodavca i općeg interesa zajednice, uključujući dostupnost zadovoljavajućeg smještaja za osobe u lošijem položaju u skladu s načelima zaštite vlasničkih prava prema Konvenciji.⁶⁹

Odluka Suda u predmetu Statileo protiv Hrvatske kao i druge odluke koje je Sud razmatrajući problem odnosa zaštićenog najmoprimca i vlasnika stana u kojem zaštićeni najmoprimac stanuje donio, dobar su pokazatelj pozitivnog utjecaja Suda na uspostavu pravedne ravnoteže u pojedinim nacionalnim pravnim sustavima. Posebno je važno istaći da je Sud u tim predmetima odigrao bitnu ulogu ne samo utvrđenjem konvencijske povrede (u ovom slučaju povrede prava vlasništva) već i preporukom o načinu njihova otklanjanja. Zakonodavne promjene koje se u Hrvatskoj radi rješavanja toga pravnog problema predlažu, kao i primjena pilot presuda u kojima se učinak odluka proteže na sve osobe koje se nalaze u sličnoj pravnoj poziciji, dobar su pokazatelj suradnje Suda i država potpisnica.

3.4. NOVIJE ODLUKE SUDA U KOJIMA NIJE UTVRĐENA POVREDA PRAVA NA DOM

U posljednje vrijeme sve je veći broj odluka Suda protiv Hrvatske u kojima nisu utvrđene povrede prava na dom i povrede prava vlasništva. Jesu li razlozi tome osobite okolnosti slučaja, zahtjevi koje su u postupku procjene razmjernosti domaći sudovi konačno usvojili ili pak neke nove interpretacije Suda kojima Sud

⁶⁸ Zakona o prodaji stanova namijenjenih za nadstojnika stambene zgrade (Narodne novine 22/06).

⁶⁹ Prijedlog Zakona, Obrazloženje uz čl. 9. st. 2. i 3., str. 17.

pozivajući se na Konvenciju kao „živi instrument“ odstupa od ranije izraženih stajališta? Kako bi se moglo odgovoriti na postavljena pitanja, prikazat će se odluke u predmetima Zahi protiv Hrvatske,⁷⁰ Petolas protiv Hrvatske,⁷¹ Vukušić protiv Hrvatske⁷² i Vrzić protiv Hrvatske.⁷³

Zajedničke okolnosti u predmetima Zahi protiv Hrvatske i Vukušić protiv Hrvatske bile su da su podnositelji zahtjeva bili privremeni korisnici stanova koje su naknadno otkupili te da je predmet spora bio utvrđivanje ništavosti pravne osnove stjecanja prava vlasništva na stanu. Podnositelji zahtjeva pozivali su se na povredu prava na dom i povredu prava vlasništva, a njihov pravni položaj bio je različit od pravnog položaja osoba koje su u stanu boravile bez valjane pravne osnove i nikada je nisu stekle.

U predmetu Zahi protiv Hrvatske podnositelj zahtjeva nezakonito je ušao u stan 1991. godine, a 1997. podnio zahtjev za otkup stana prema povoljnijim uvjetima, pozivajući se na odobrenje za privremenu upotrebu stana i svoj status ratnog vojnog invalida. Godine 1998. zaključen je kupoprodajni ugovor s Gradom Zagrebom, nakon čega je podnositelj zahtjeva upisao svoje pravo vlasništva u zemljišne knjige. Međutim, 1999. utvrđeno je da podnositelj zahtjeva nije bio na popisu ratnih vojnih invalida te da nije imao pravo na otkup stana po povoljnijim uvjetima. Nakon toga, Grad Zagreb je podnositelju zahtjeva ponudio dobrovoljno poništenje ugovora i povrat kupoprodajne cijene, ali s obzirom na to da je podnositelj zahtjeva ignorirao ponudu Grada Zagreba, prvostupanjski sud je 2004. godine proglasio kupoprodajni ugovor ništavim. Drugostupanjski sud potvrdio je odluku prvostupanjskog suda 2005., a ustavna tužba podnositelja odbijena je 2008. Podnositelj zahtjeva u stanu je otvorio privatnu liječničku praksu 2005., a obitelj je preselila u drugi stan koji je kupio 2004. godine. U međuvremenu je u postupku povrata stana nasljedniku izvornog vlasnika vraćena polovina vlasništva nad stanom te je on prodao suvlasnički dio podnositelju zahtjeva. Podnositelj zahtjeva i dalje obavlja privatnu liječničku praksu u tom stanu.

U odnosu na povredu prava na dom na koju se podnositelj zahtjeva pozivao Sud je utvrdio da podnositelj zahtjeva u tom stanu obavlja privatnu liječničku praksu te da je njegova obitelj preselila u drugi stan. Međutim, unatoč tome, stan u kojem je podnositelj zahtjeva stanovao do 2004. godine, a nakon toga obavljao privatnu liječničku praksu, smatra se njegovim domom u konvencijskom smislu. Osim toga, Sud primjećuje da Grad Zagreb nikada nije zatražio iseljenje podnosi-

⁷⁰ Zahtjev br. 24546/09, odluka od 18. ožujka 2014.

⁷¹ Zahtjev br. 74936/12, presuda od 22. ožujka 2016.

⁷² Zahtjev br. 69735/11, presuda od 31. svibnja 2016.

⁷³ Zahtjev br. 43777/13, presuda od 12. srpnja 2016.

telja zahtjeva iz stana, iako je utvrđena ništavost kupoprodajnog ugovora, tako da nije došlo do miješanja države u podnositeljevo pravo na dom.

Što se tiče povrede prava vlasništva prema čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju, Sud nalazi da utvrđenje ništavosti ugovora o kupnji stana potvrđuje miješanje države, koje je bilo provedeno radi ostvarenja legitimnog cilja – poštivanja vladavine prava u sferi stambenog zbrinjavanja. Prosuđujući razmjernost Sud je utvrdio da podnositelj zahtjeva stan nije stekao u dobroj vjeri, da mu je kupoprodajna cijena stana vraćena u cijelosti te da je od 1991. stan koristio kao mjesto za život, a od 2005. za potrebe obavljanja liječničke djelatnosti. Zbog toga je utvrđeno da miješanje države u ovom predmetu nije bilo nerazmjerno ili na drugi način protivno čl. 1. Protokolu br. 1 uz Konvenciju.

U predmetu Vukušić protiv Hrvatske također nije utvrđena povreda prava vlasništva (čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju). Prije svega, Sud je odlučujući o dopuštenosti utvrdio da neovisno o tome što je ugovor o kupnji stana podnositelja utvrđen ništavim *ab initio*, iz čega bi proizlazilo da nikada nije ni bio njegov vlasnik, da se ipak može razmatrati povreda prava vlasništva podnositelja zahtjeva jer je bio u posjedu stana 20 godina i smatrao se njegovim vlasnikom u svakom pogledu.

Prilikom prosuđivanja povrede utvrđeno je da je i u ovom predmetu podnositelj zahtjeva stekao vlasništvo znajući da drugim osobama pripada stanarsko pravo i da su presude kojima se njima ukida stanarsko pravo bile ukinute. U takvoj situaciji smatra se da „javni interes kojemu se težilo utvrđivanjem ništavosti pravne osnove, što se konkretno odnosi na prava Z.K. i S.K. kao bivših stanara kojima je vraćeno stanarsko pravo, snažno prevladava nad bilo kojim pravom koje bi podnositelj zahtjeva mogao imati na predmetnom stanu.“ Sud nalazi i da je podnositelju stajala na raspolaganju „jasna i predvidiva“ mogućnost dobivanja naknade, koju on nije iskoristio, kao i da su mu dodijeljena sredstva za obnovu kuće. Zbog toga Sud zaključuje kako miješanje na koje se podnositelj zahtjeva poziva nije predstavljalo prekomjeran individualan teret za podnositelja te da, slijedom navedenog, nije utvrđena povreda članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

Predmet Petolas protiv Hrvatske specifičan je iz nekoliko razloga. Jedan od njih je da je postupak za iseljenje podnositelja zahtjeva iz stana u društvenom vlasništvu pokrenut još 1984.⁷⁴ kao i da je tijekom postupka koji je do donošenja presude prvostupanjskog suda 2008. trajao više od dvadeset i četiri godine. Tijekom svih godina podnositelj zahtjeva izbjegavao je i odbijao podnijeti izvornik

⁷⁴ Pokretanju parničnog postupka 1984. godine prethodio je 1975. godine poziv poduzeća S. kao davatelja stana na korištenje podnositelju zahtjeva da dođe u njegove prostorije radi potpisivanja ugovora o korištenju stana i 1980. godine poziv Odjela za stambena pitanja Općine Novi Zagreb zbog istog razloga.

ugovora o korištenju stana koji je prema njegovom iskazu potpisao 1973. Ipak, primjerak ugovora o korištenju stana podnesen je na ročištu održanom u siječnju 2008., s tim da se podnositelj obvezao naknadno dostaviti izvornik toga ugovora 2012. Grad Zagreb pokrenuo je ovršni postupak za iseljenje podnositelja zahtjeva iz stana, koji je prekinut radi donošenja konačne odluke u upravnom postupku koji se vodi povodom istog predmeta.

Sud je u povodu zahtjeva podnositelja koji se poziva na povredu prava na dom utvrdio da je podnositelj u tom stanu živio 41 godinu (1972.-2013) te da se stan, neovisno o tome što nije imao valjanu pravnu osnovu za stanovanje u njemu, treba smatrati njegovim „domom“ u konvencijskom smislu. Miješanje države bilo je u skladu sa zakonom, a služilo je postizanju legitimnog cilja usmjerenog na zaštitu prava javnih tijela kao vlasnika da povrate posjed svoje imovine od pojedinaca koji nemaju nikakvo ugovorno ili drugo pravo da žive u tim stanovima. Zanimljivo je da se Sud poziva na presude protiv Hrvatske u kojima su domaći sudovi propustili provesti test razmjernosti u pogledu mjera protiv podnositelja zahtjeva (Čosić, Paulić, Orlić, Bjedov i Brežec) te ističe po čemu se ovaj predmet razlikuje.

Ključno je da „*Za razliku od predmeta, u kojima su se podnositelji uselili u stanove koje su koristili temeljem odluka kojima im je odobreno stanovanje u tim stanovima, činjenična utvrđenja domaćih sudova u podnositeljevom predmetu upućuju na to da se on uselio u stan o kojem je riječ bez takve odluke ili odgovarajućeg ugovora.*“

Sud je ocijenio da se domaći sudovi u ovom predmetu **nisu ograničili na puko utvrđivanje činjenice da podnositelj nije imao pravo na upotrebu stana, već su razmatrali i to je li njegovo pravo da stanuje u spornom stanu moglo proizaći iz činjenice dugotrajne upotrebe stana.** Pri tom su utvrdili da je podnositelj zahtjeva prije podnošenja tužbe dva puta pozivan da regulira svoj status, ali se on nije odazivao na te pozive i nije plaćao stanarinu.

S obzirom na to da **domaći sudovi nisu dužni automatski provesti test razmjernosti**, Sud je utvrdio da se podnositelj tijekom prvostupanjskog postupka nije pozivao na svoje pravo na dom. Konačno, Sud primjećuje da je podnositelj i nakon pravomoćne presude za iseljenje bio pozvan od strane Grada Zagreba da regulira svoj status u vezi spornog stana, no niti nakon višekratnih poziva za dostavu dokumentacije istu nije dostavio.

Ovom odlukom, Sud je rekapitulirao što je do sada bila osnovna zamjerka sudovima u Hrvatskoj u postupcima u kojima su se stranke pozivale na svoje pravo na dom, ali dao i obrazloženje zašto i po čemu je ovaj predmet bio specifičan, što su sudovi pravilno učinili, odnosno zašto nisu dužni automatski provesti test razmjernosti.

Konačno, predmet Vrzić protiv Hrvatske odnosi se na ovršni postupak. Podnositelji zahtjeva tvrdili su da je Republika Hrvatska povrijedila njihovo pravo vlasništva time što je njihova kuća prodana u ovršnom postupku za trećinu vrijednosti, odnosno da je njihovo pravo na dom povrijeđeno time što je prvostupanjski sud naložio iseljenje iz njihove kuće koja je bila predmet ovrhe. Međutim, Sud je utvrdio da je miješanje države u pravo na dom podnositelja zahtjeva bilo legitimno, jer je ono usmjereno na zaštitu kupca (ovrhovoditelja) koji raspolaže ovršnom ispravom. U odnosu na pitanje je li miješanje države bilo razmjerno Sud ponovno ističe da postoji bitna razlika između predmeta Vrzić protiv Hrvatske i drugih presuda protiv Hrvatske kojima je utvrđena povreda prava na dom. Ono što je zajednička značajka svih tih ranijih presuda u kojima je bilo riječi o osobama koje su se pozivale ne povredu prava na dom, iako su živjele u stanovima bez valjane pravne osnove jest da je u pravilu bilo riječ o stanovima koji su bili u društvenom vlasništvu nad kojima nije postojao privatni interes te da oni nisu potpisali nikakav sporazum kojim su riskirali gubitak doma (predmeti Paulić, Ćosić, Orlić, Bjedov, Brežec). Sud primjećuje da je u predmetu Vrzić protiv Hrvatske spor između fizičke osobe, odnosno društva i banke te da su podnositelji zahtjeva zaključili ugovor s vjerovnikom koji je izričito predviđao prodaju kuće ako tužitelji ne vrate svoj dug. Tužitelji su dobrovoljno pristali platiti dug, više od 250.000,00 Eura, a pristali su i na rizik da dug neće moći vratiti. Zbog toga sud nije utvrdio povredu prava na dom podnositelja.

Slično kao i u predmetu Petolas protiv Hrvatske Sud je u predmetu Vrzić protiv Hrvatske posebno naglasio zašto su ove odluke, u kojima nije utvrđena povreda prava na dom, različite od odluka Suda kojima je utvrđena povreda prava na dom protiv Hrvatske. Pri tom je Sud kao posebnosti posljednjeg predmeta istaknuo problem je li riječ o privatnom ili društvenom vlasništvu, odnosno posebnom obliku obvezivanja bez obzira na moguće posljedice. Ono što se čini posebno važnim jest da je u novijim odlukama Suda zamjetan nešto restriktivniji pristup pri procjeni je li povrijeđeno pravo na dom, uz posebno obrazlaganje zašto su u nekim ranijim presudama povrede utvrđene.

4. ZAKLJUČNO

Prije nego što se ukratko rekapituliraju najvažniji trenutci u razvoju prakse Europskog suda za ljudska prava i prava na dom u odnosu na Republiku Hrvatsku, treba istaći da Ustavni sud nije razvio samostalan ustavnopravni značaj prava na dom, već se u svojim interpretacijama služio konvencijskim određenjem prava na dom i pristupom Suda toj problematici. Zbog toga je Ustavni sud utvrdio povredu prava na dom uvijek kada su domaći sudovi propustili razmatrati

pitanja smatra li se neka nekretnina domom, je li miješanje države u pravo na dom bilo u skladu sa zakonom i usmjereno na postizanje legitimnih ciljeva te je li ono bilo nužno u demokratskom društvu. Ovo je vrijedilo čak i kada se podnositelj u postupku pred nižim sudovima na tu povredu nije izričito pozivao, jer je bilo dovoljno da je naveo neku od okolnosti koje su mogle utjecati na povredu prava na dom (nema sredstava za kupovinu stana, mora na ulicu i sl.). Ipak, u nekim novijim odlukama u kojima je Ustavni sud odlučivao o dva suprotstavljena prava – pravu vlasništva i pravu na dom, istaknuto je da povreda prava vlasništva postoji iako sudovi nisu proveli test razmjernosti.⁷⁵ Treba pričekati i vidjeti kako će ovako izraženo stajalište Ustavnog suda biti vrednovano od strane Suda te hoće li Sud, unatoč tome što u novijim odlukama ne inzistira na potrebi za automatskom provedbom testa razmjernosti,⁷⁶ prihvatiti takva stajališta Ustavnog suda, ili će, što je bio slučaj u njegovim ranijim odlukama,⁷⁷ utvrditi povredu prava na dom, neovisno o tome što je podnositelj zahtjeva u stanu živio bez valjane pravne osnove, uvijek kada domaći sudovi nisu proveli test razmjernosti.⁷⁸

Bitno je i pitanje položaja Konvencije u hijerarhiji pravnih propisa unutar nekog nacionalnog pravnog sustava. S obzirom na to da su moguće različite interpretacije značaja koji Konvencija u pojedinom sustavu ima, ovisno o tome kakva su stajališta domaći sudovi u svojim odlukama izrazili, te da pokušaji domaćih sudova da se distanciraju od Konvencije pozivanjem na položaj koji Konvencija u hijerarhiji pravnih propisa zauzima (kao u slučaju *Görgülü*) nisu bili uspješni, moguće je zauzeti stav da je pravni položaj Konvencije u domaćem pravnom sustavu zapravo irelevantan. Međutim, ne treba zanemariti ni drugačije interpretacije toga problema, jer su u doktrini sve prisutnija razmišljanja da Sud sve više širi svoje ovlasti u odnosu na nacionalne pravne sustave⁷⁹ te da vrlo često nema dovoljno sluha za domaće nacionalno pravo. Na kraju, i sam Sud je istaknuo da se „Sud ne stavlja u poziciju nadležnih sudova države potpisnice Konvencije koji bolje poznaju odnose građana u određenom području i koji su ostvarili neposredan kontakt s osobama koje se na povredu pozivaju.“⁸⁰

⁷⁵ Vidi Ad. 2.1., bilješka 22 i 23.

⁷⁶ Petolas protiv Hrvatske.

⁷⁷ Predmeti Ćosić, Paulić, Orlić, Bjedov, Brežec.

⁷⁸ Vidi Ad. 3.4.

⁷⁹ Autor primjećuje tendenciju širenja ovlasti Suda u određivanju općih mjera i određivanju načina na koji se utvrđene povrede trebaju otkloniti. Zbog toga postavlja pitanje povećavaju li propisani nalozi Suda u okviru općih mjera moć Suda. Opširnije vidi Cremer, Hans-Joachim, *Prescriptive Orders in the Operative Provisions of Judgments by the European Court of Human Rights: Beyond res judicata?* u: *Judgments of the European Court of Human Rights – Effects and Implementation*, Nomos, Baden-Baden, 2014., str. 39.-58.

⁸⁰ K. i T. protiv Finske, zahtjev broj 25702/94, presuda od 12. srpnja 2001.

Razvoj prakse Suda u odlukama u kojima je utvrđena povreda prava na dom protiv Hrvatske možemo pratiti kroz nekoliko osnovnih problema koji su se u hrvatskom pravnom sustavu pokazali kao tipični, dugotrajni i učestali. Kao prvo, riječ je o produljenoj nemogućnosti ponovnog stupanja u posjed stana ili vlastite kuće, problemu koji je nastao nakon Domovinskog rata u Hrvatskoj i u kojem su se, osnovni prigovori koji su bili upućeni Hrvatskoj vezivali uz preuzimanje određenih pozitivnih obveza Hrvatske, pa i obveze na osiguranje pretpostavki za funkcioniranje ovršnog sustava, u ovom slučaju uspješne provedbe ovrhe, koja se nije ostvarila samim donošenjem rješenja o ovrsi.

Drugi problem hrvatskih sudova u poštovanju prava na dom bio je neprimjenjivanje testa razmjernosti zbog kojeg je propusta u većem broju predmeta utvrđena povreda prava na dom iako su u tim stanovima podnositelji zahtjeva živjeli bez valjane pravne osnove. U predmetu Paulić protiv Hrvatske jedan od članova sudskog vijeća u svom je nesuglasnom mišljenju podsjetio Sud da domaći sudovi nisu dužni provesti test razmjernosti automatski, te da bi se i same stranke na povredu prava na dom trebale pozvati što ranije u postupku pred nižim sudovima. Osim toga, s pravom je istaknuo da vlasnik stana ima pravo raspolagati svojom imovinom neovisno o tome je li on privatna osoba ili država, što se u praksi Suda u odnosu na Hrvatsku prilično zanemarivalo. Tako je Sud u predmetu Škrčić protiv Hrvatske razmatrajući aspekt stana u društvenom vlasništvu utvrdio da *„legitimni interes države da kontrolira svoje vlasništvo dolazi na drugo mjesto u odnosu na pravo podnositeljice zahtjeva na poštovanje njezina doma,“* a u predmetu Tijardović protiv Hrvatske u kojem je podnositeljica zahtjeva bila snaha nositelja stanarskog prava *„da je sporni stan dodijeljen svekru podnositeljice zahtjeva u posebnim okolnostima koje su postojale u bivšoj Jugoslaviji kad su zaposlenici plaćali obvezne mjesečne doprinose za stambene fondove i kad su velikom dijelu zaposlenika dodijeljeni stanovi u društvenom vlasništvu.“* Međutim, vrhunac je presuda Brezec protiv Hrvatske u kojoj je Sud utvrdio povredu prava na dom podnositeljice zahtjeva koja je tijekom postupka iseljenja iz prostorija privatiziranog hotela Mlini kupila stan, u koji nije preselila sve dok nije proveden postupak prisilnog iseljenja. I u tom slučaju je sud utvrdio povredu prava na dom podnositeljice jer ona u svom stanu u privatnom vlasništvu nije živjela, pretpostavljamo, nadajući se da će uspjeti legalizirati pravnu osnovu za stjecanje prava vlasništva nad tim prostorima. Inače nije jasno zbog čega bi, nakon što je osigurala stan i dalje boravila u nekom prostoru bez pravne osnove.

Podnositelji zahtjeva koji su se pozivali na povredu prava na dom bili su potencijalni nositelji stanarskog prava ili njihovi srodnici (preživjeli bračni drugovi, djeca) uključujući i tazbinsko srodstvo (snaha), osobe koje su živjele u hotelskim

prostorijama koje nisu predstavljale samostalnu stambenu cjelinu i u međuvremenu bile privatizirane. Dakle, riječ je o relativno širokom krugu osoba koje su s aspekta konvencijskog tumačenja doma živjele u prostorijama koje su predstavljale njihov dom. Ipak, Sud je u svojim prosudbama kao značajne okolnosti u prilog podnositelja isticao – vrijeme koje je podnositelj zahtjeva živio u stanu, plaćanje stanarine, nepravovremenost stava vlasti o njihovom pravu na posjed stana, odnosno netraženje ranijeg iseljenja. Sud je smatrao da test razmjernosti trebaju provesti građanski, a ne ovršni sudovi jer su bolje opskrbljeni postupovnim garancijama.

Konačno, u novijim odlukama Suda zamjetan je nešto restriktivniji pristup u utvrđenju konvencijskih povreda (povrede prava vlasništva i povrede prava na dom), s tim da je posebno zanimljiva tendencija da se Sud u obrazloženju svojih odluka poziva na svoje ranije odluke i obrazlaže zbog čega su tada povrede utvrđene, odnosno zašto ih više ne nalazi. U skladu s tim Sud se poziva na to da domaći sudovi nisu dužni automatski provesti test razmjernosti (što su izgleda u nekom drugom vremenu trebali).

Treći problem vezuje se uz uređenje pravnog odnosa između zaštićenog najmoprimca i vlasnika stana u kojem zaštićeni najmoprimac stanuje. Iako su ranije presude Suda u sličnoj problematici (Hutten-Czapska protiv Poljske i Bitto protiv Slovačke) prokrčile put i za utvrđenja povrede prava vlasništva vlasnika stana u kojem stanuje zaštićeni najmoprimac, u predmetu Statileo protiv Hrvatske ključno je da je Sud u njima utvrdio *„sveobuhvatna ograničenja podnositeljevih vlasničkih prava,“* koja su rezultirala neravnotežom u raspodjeli financijskog i socijalnog tereta u društvu. U vezi s tim zanimljiv je i dugo očekivani Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o najmu stanova te rješenja koja donosi. U pogledu učinaka specifična su rješenja pilot presuda Suda, odnosno proširenja granica utvrđujuće presude i na one osobe koje u postupku nisu sudjelovale, a čiji je pravni položaj sličan položaju podnositelja zahtjeva.

Što reći na kraju ovog prikaza, osim onoga što je utvrđeno na samom početku, a to je da je uloga Suda u razvoju temeljnih ljudskih prava i sloboda ogromna te da praksa Suda kao konstantnog generatora unosi brojne pozitivne razvojne tendencije u nacionalne pravne sustave. Međutim, prava jednih se, ma kako njihov cilj bio plemenit, nikada ne bi smjela koristiti na štetu drugih, a država bi morala na sebe preuzeti teret kvalitetnog i djelotvornog stambenog zbrinjavanja građana kojima je takvo zbrinjavanje nužno. U takvim okolnostima, potreba za analizom povreda prava na dom, bila bi posve izlišna.

PREDMET	DATUM PRESUDE	PODNOŠITELJ ZAHTJEVA	POVREDA	PREDMET SPORA	ODLUKA ESLJP
CVIJETIĆ	26.02.2004.	nositeljica stanarskog prava, kasnije vlasnica / nasilno iseljenje	čl. 6/1, čl. 8, čl. 1./ P1 EK	produljena nemogućnost ponovnog stupanja u posjed stana (1994.-2002.)	povreda čl. 6/1, povreda čl. 8 EK, nije potrebno raspravljati o čl. 1/P1 EK
PIBERNIK	4.03.2004.	otac podnositeljice je bio nositelj stanarskog prava/ nasilno iseljenje	čl. 6/1, čl. 8 EK	produljena nemogućnost ponovnog stupanja u posjed stana (1995.-2003.)	povreda čl. 6/1, povreda čl. 8 EK
BLEČIĆ	8.03.2006.	nositeljica stanarskog prava koje je naknadno otkazano zbog izbivanja podnositeljice	čl. 8, čl. 1/ P1 EK	otkaz stanarskog prava / vijeće ispitivalo svoju nadležnost <i>ratione temporis</i>	ESLJP nije nadležan
VUČAK	23.10.2008.	podnositelji vlasnici obiteljske kuće	čl. 8, čl. 6/1, čl. 14 EK	nemogućnost stupanja u posjed vlastite kuće i prodaja kuće bez dozvole	povreda čl. 1/P1 EK, nije potrebno utvrđivati povredu čl. 8
ĆOSIĆ	15.01.2009.	bila nositeljica stanarskog prava, kasnije dodijeljen stan na privremeno korištenje JNA,	čl. 8, čl. 6/1, čl. 14 EK	iseljenje podnositeljice koja je stanovala bez pravne osnove	povreda čl. 8. EK, miješanje države nije bilo razmjerno
PAULIĆ	22.10.2009.	civil koji je bio zaposlen u JNA, dodijeljen stan na privremeno korištenje	čl. 8, čl. 6/1, čl. 14, čl. 1/P1 EK	iseljenje podnositelja koji je stanovao bez pravne osnove, sin teško bolestan	povreda čl. 8. EK, miješanje države nije bilo razmjerno
ORLIĆ	21.06.2011.	djelatnik u vojnoj službi JNA, stanarsko pravo u Sloveniji, stan na privremeno korištenje	čl. 8, čl. 6/1, čl. 13 EK	iseljenje podnositelja koji je stanovao bez pravne osnove	povreda čl. 8. EK, miješanje države nije bilo razmjerno
BJEDOV	29.05.2012.	podnositeljica čiji je suprug imao stanarsko pravo	čl. 8, čl. 6/1, čl. 1/ P1 EK	iseljenje podnositeljice koja je ostala bez stanarskog prava	povreda čl. 8. EK, miješanje države nije bilo razmjerno

PREDMET	DATUM PRESUDE	PODNOŠITELJ ZAHTJEVA	POVREDA	PREDMET SPORA	ODLUKA ESLJP
BREZEC/ LEMO i dr.	18.07.2013. 10.07.2014.	zaposlenici Hotela Mlini	čl. 6/1, čl. 1/P1, čl. 14., čl. 17 EK	iseljenje podnositelja koji su stanovali bez pravne osnove	povreda čl. 8. EK, miješanje države nije bilo razmjerno
ŠKRTIĆ	5.12.2013.	osoba kojoj je privremeno dodijeljen stan na korištenje	čl. 8 EK	iseljenje podnositeljice koja je stanovala bez pravne osnove	povreda čl. 8. EK, miješanje države nije bilo razmjerno
TIJARDOVIĆ	19.6.2014.	svekar podnositeljice bio nositelj stanarskog prava u kojem je ona nastavila živjeti	čl. 8 EK	iseljenje podnositeljice koja je stanovala bez pravne osnove	povreda čl. 8. EK, miješanje države nije bilo razmjerno
STATILEO	10.7.2014.	vlasnik stana u kojem je stanovao zaštićeni najmoprimac	čl. 1/P1, čl. 6/1 EK	vlasnik odbio zaključiti ugovor o najmu i ugovoriti zaštićenu najamninu	povreda čl. 1 / P1 EK -nizak iznos zaštićene najamnine i nemogućnost stupanja u posjed stana
ZAHI	18.4.2014.	privremeni korisnik stana koji je naknadno otkupio stan	čl. 8, čl. 1/P1 EK	utvrđivanje ništavosti pravne osnove stjecanja prava vlasništva na stanu koji je podnositelj koristio	odluka o nedopuštenosti zahtjeva
PETOLAS	2.5.2016.	privremeni korisnik stana koji nikada nije zaključio ugovor o najmu stana	čl. 8., čl. 6/1, 13 i 14. EK	iseljenje podnositelja koji je stanovao bez pravne osnove	odluka o nedopuštenosti zahtjeva
VUKUŠIĆ	31.5.2016.	privremeni korisnik stana koji je naknadno otkupio stan	čl. 1/P1, čl. 8. EK	utvrđivanje ništavosti pravne osnove stjecanja prava vlasništva na stanu koji je podnositelj koristio	nije utvrđena povreda čl. 1/ P1; nedopušten zahtjev u odnosu na čl. 8. EK zbog neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava
VRZIĆ	12.7.2016.	vlasnik kuće koja je prodana u ovršnom postupku	čl. 1/P1, čl. 8 EK	prodaja kuće u ovršnom postupku za trećinu njezine vrijednosti	nije utvrđena povreda čl. 1/P1 ni povreda prava na dom prema čl. 8 EK

Predsjedatelj:

Zahvaljujem kolegici Maganić na ovom prikazu. Osobito je ilustrativan pokazani tablični pregled iz kojeg se vidi kako Europski sud za ljudska prava gleda na naša specifična pitanja koja nema nitko drugi, tj. na stanarsko pravo te na odnos vlasništva i stanarskog prava. To nam se čini zanimljivim i valja posebno skrenuti pozornost na to da je naš sud dužan postupati prema stajalištima tog suda, pa i kada sudi strankama koje ne dolaze iz naše zemlje.

Skrenut ću pozornost na primjer koji je predsjednica Ustavnog suda Republike Hrvatske prof. dr. sc. Jasna Omejec iznijela na jednom od naših okruglih stolova u vezi s bukom koju je danonoćno izazivalo korištenje nove zračne luke Gatwick u Londonu. Avioni su letjeli i po danu i po noći. Vlasnici okolnih kuća pobunili su se i ustali s tužbom pred Europskim sudom za ljudska prava smatrajući da im je stalnom bukom povrijeđeno pravo na mirno uživanje doma. Sud je prihvatio činjenicu da imaju pravo na dom, ali je i naveo da je veći društveni interes da se koristi Gatwick onako kako ga se koristi, pa bi bila veća društvena šteta da ga se zatvori nego što je ona koja je počinjena vlasnicima okolnih kuća u ometanju njihova prava na mirno uživanje doma. Tu se očigledno Sud izjasnio o razmjernosti zahvata u pravo na dom. Ključna stvar u svemu tome jest pitanje određivanja razmjernog zadiranja u to pravo. Sudovi u svojim odlukama moraju odrediti tu granicu.

Dr. sc. Sandra Marković, viša ustavnosudska savjetnica – mentorica, voditeljica Savjetničke službe Ustavnog suda Republike Hrvatske

STAJALIŠTA USTAVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE O USTAVNIM I KONVENCIJSKIM JAMSTVIMA ZAŠTITE PRAVA NA DOM U SMISLU ČLANKA 34. USTAVA

1. UVODNO

Analizom stajališta Ustavnog suda Republike Hrvatske te utjecaja obvezatnih stajališta Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLJP), u svim područjima zaštite ustavnih prava i temeljnih sloboda koja se štite u ustavnosudskim postupcima, dolazi se do značaja Ustavnog suda kao modernog europskog suda, okrenutog stalnom radu na razvoju ustavnosudske prakse. Ističem ustavnosudski aktivizam, koji je pridonio da se visoki standardi zaštite ljudskih prava, koje je razvio ESLJP, kroz praksu Ustavnog suda, pretoče u pravni poredak Republike Hrvatske. To pratimo kroz razvoj tumačenja sadržaja brojnih ustavnih prava, kojim Ustavni sud ostvaruje stajalište ESLJP-a i ponavlja u svojim odlukama da Ustav Republike Hrvatske¹ jamči prava koja su stvarna i djelotvorna, a ne teorijska ili iluzorna. Članak 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Konvencija)² jamči pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja. Ustav u članku 34. jamči nepovredivost doma³, a u članku 35. Ustav svakomu jamči štovanje i pravnu zaštitu njegova

¹ Narodne novine" broj 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10. i 5/14.

² Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 18/97., 6/99. – počišćeni tekst, 8/99. – ispr., 14/02. i 1/06.

³ Posebna pozornost, sada i u hrvatskom zakonodavstvu, posvećuje se obiteljskom domu; vidi: Ivan Šimović, „Obiteljski dom u njemačkome pravnom sustavu“, Pravo u gospodarstvu, broj 4/2015., str. 686. i 687.